

**ERDEMSİZ MALLAR VE KAMU MÜDAHALESİ:
PATERNALİST DEVLET ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE
AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME**

Ezgi KAVAKLI DEMİR

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2020

**ERDEMSİZ MALLAR VE KAMU MÜDAHALESİ:
PATERNALİST DEVLET ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE
AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME**

Ezgi KAVAKLI DEMİR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Maliye Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2020

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ezgi KAVAKLI DEMİR tarafından hazırlanan “Erdemsiz Mallar ve Kamu Müdahalesi: Paternalist Devlet Anlayışı Çerçevesinde Ampirik Bir Değerlendirme” başlıklı bu çalışma 02 Ocak 2020 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı/ Maliye Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Emrah FERHATOĞLU

Üye

Doç. Dr. İlhan ORAL

Üye

Doç. Dr. Ferdi ÇELİKAY

(Danışman)

ONAY

.../ .../ 2020

Prof. Dr. Mesut ERŐAN

Enstitü Müdürü

.../.../...

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ezgi KAVAKLI DEMİR

ÖZET

ERDEMSİZ MALLAR VE KAMU MÜDAHALESİ: PATERNALİST DEVLET ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME

KAVAKLI DEMİR, Ezgi

Yüksek Lisans-2020

Maliye Anabilim Dalı

Maliye Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ferdi ÇELİKAY

Paternalizm, toplumun sosyal refahını sağlamak amacıyla devletin otoritesini kullanması şeklinde ifade edilmektedir. Paternalist devlet, erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkollü içecekler, sigara, uyuşturucu ve tütün ürünleri gibi sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketimini azaltma gayesiyle birtakım politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar çerçevesinde kamu müdahalesi aracı vergiler ve yasal düzenlemeler yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, birey ve toplum sağlığını olumsuz etkileyen maddeler olarak nitelendirilen erdemsiz mal ve hizmetlerin paternalistik devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müdahaleler ile kontrol altına alınıp alınamayacağı incelenmektedir. Çalışmada genel olarak erdemsiz malların piyasalaşma sürecine kamu müdahalelerinin ne ölçüde dahil olduğu ve vatandaşların bu müdahaleleri nasıl tanımladığı ele alınmaktadır. Çalışmanın ampirik kısmında 107 ülkenin verileri derlenerek kamu müdahale endeksi geliştirilmiştir. Sonrasında müdahale derecesine göre gruplandırılan ülkeler arasında sigara kullanım sıklığı, politikalara uyum ve müdahale aracı olarak vergilerin kullanımını başlıklarında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre müdahalecilik düzeyleri farklı ülkeler itibarıyla sigara kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Değişik

lkelerde yaşayan bireylerin zararlı ürünlerle mücadele bağlamında geliştirilen politikalara uyum düzeyleri ise müdahalecilik indeksi yüksek olan gruplarda daha fazladır. Bunun yanında müdahalecilik indeksi düşük olan ülke gruplarında “günah vergileri” olarak adlandırılan ve erdemsiz mallar üzerinden alınan vergilerin diğer ülkelere göre çok düşük olduğu görülmektedir. Yine düşük müdahalecilik indeksine sahip ülkelerde sigara fiyatı içerisindeki vergi oranı diğer ülkelerden ilgi çekici ölçüde azdır. Nitekim en düşük müdahalecilik düzeyine sahip olan ülke grubunda fiyat içerisindeki vergi oranı yaklaşık %18 iken, en yüksek müdahalecilik düzeyine sahip ülke grubunda ise bu oran yaklaşık %50 civarındadır. Bu bulgular paternalist müdahalelerin bireylerin erdemsiz malları kullanım tasarrufları üzerinde etkili olmadığını ancak kurulan ödül-ceza mekanizmasının sosyal refahı artıracak doğrultuda işlediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Paternalizm, Paternalist Devlet, Erdemsiz Mallar, Negatif Dışsallık, Günah Vergisi, zel Tüketim Vergisi.

ABSTRACT

DEMERIT GOODS AND PUBLIC INTERVENTION: AN EMPIRICAL EVALUATION ON THE PATERNALISTIC STATE CONCEPT

KAVAKLI DEMIR, Ezgi

MS Thesis-2020

Graduate School of Social Sciences

Department of Finance

Supervisor: Assoc.Prof. Dr. Ferdi ÇELİKAY

Paternalism, which is defined as the use of authority to ensure the social welfare of society. The paternalist state is developing policies to reduce the consumption of health-damaging goods and services, such as alcoholic beverages, cigarettes, drugs and tobacco products, which are described as demerit goods. Within the framework of these policies, taxes and legal regulations are widely used as a means of public intervention.

In this study, it is examined whether or not the virtuous goods and services, which are considered as substances that adversely affect individual and public health, can be controlled by public interventions within the framework of the paternalistic state approach. In this study, the extent to which public interventions in the process of marketization of virtue goods are included in the framework of the paternalist approach and how citizens define these interventions are discussed. In the empirical part of the study, data of 107 countries were compiled and public intervention index was developed. The countries were then grouped according to the degree of intervention to determine whether there was a difference in the frequency of smoking, compliance with policies and the use of taxes as a means of intervention.

According to the findings of the study, there is no significant difference between the levels of interventionism in different countries. The level of compliance of the individuals living in different countries to the policies developed in the context

of combating harmful products is higher in countries with high interventionism index. In addition, it is seen that the taxes on cigarettes, which is one of the virtuous goods, which are called as sin taxes, are very low in the groups of countries with low interventionism index compared to other countries. Again, in countries with a low index of interventionism, the tax rate in the price of cigarettes is small enough to differ from other countries. As a matter of fact, while the tax rate in the price of the country group with the lowest level of interventionism is about 18%, it is about 50% in the group with the highest level of interventionism. These findings suggest that paternalist interventions do not affect individuals' level of use of virtue goods, but that the established reward-punishment mechanism can be used to increase social welfare.

Keywords: Paternalism, Paternalist State, Demerit Goods, Negative Externality, Sin Tax, Private Consumption Tax.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ERDEMSİZ MALLAR VE NEGATİF DIŞSALLIKLARA İLİŞKİN KAMU MÜDAHALELERİ: PATERNALİZM KAVRAMI PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRME

1.1.	KAVRAMSAL OLARAK DEVLET	5
1.2.	PATERNALİZM KAVRAMI.....	7
1.3.	PATERNALİST DEVLET	8
1.4.	PATERNALİSTİK DEVLET MÜDAHALECİLİĞİNİN BOYUTLARI	9
1.5.	PATERNALİZM VE ERDEMSİZ MALLAR.....	11
1.6.	ERDEMSİZ MALLARA KAMU MÜDAHALESİ.....	13
1.6.1.	İdari Tedbirler.....	13
1.6.2.	Mali Tedbirler.....	17
1.6.2.1.	Günah Vergileri ve Tarihsel Gelişimi	18
1.7.	ERDEMSİZ MALLAR VE NEGATİF DIŞSALLIKLAR.....	20
1.7.1.	İdari Tedbirler.....	20
1.7.1.1.	Coase Teorisi	21
1.7.1.2.	Hicks- Kaldor Yaklaşımı	21
1.7.1.3.	Scitovsky Yaklaşımı.....	22
1.7.2.	Mali Tedbirler.....	22
1.7.2.1.	Pigou Tipi Vergiler	23
1.7.2.2.	Plott Yaklaşımı.....	24

1.7.2.3. Sübvansiyonlar.....	24
------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ELEŞTİREL LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1. PATERNALİST MÜDAHALELER, ERDEMSİZ MALLAR VE POLİTİKA ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN İLGİLİ LİTERATÜR	25
2.1.1. Paternalistik Müdahaleler ve Sosyal Refah Üzerindeki Etkileri	25
2.1.2. Paternalistik Devlet Anlayışının Bir Politika Aracı: Vergiler	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE AMPİRİK ANALİZ

3.1. METODOLOJİK ÇERÇEVE	31
3.2. AMPİRİK ANALİZ	32
3.2.1. Veri Seti ve Örneklem.....	32
3.2.2. Tek Yönlü Varyans Analizine İlişkin Bulgular	37
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	51
EKLER	59

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Veriler	33
Tablo 2: Örneklem Kapsamındaki Ülkeler ve Devlet Müdahale Endeksi	34
Tablo 3: Verilere İlişkin Özet Bilgiler	37
Tablo 4: Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	38
Tablo 5: Mali Uyum İçin Scheffe Testi Sonuçları.....	39
Tablo 6: Uyum Değişkeni İçin Scheffe Testi Sonuçları	41
Tablo 7: Toplam Vergi İçin Scheffe Testi Sonuçları.....	42
Tablo 8: Toplam Vergi İçin Scheffe Testi Sonuçları.....	44
Tablo 9: Fiyat İçerisindeki Vergi Payı Değişkenine İlişkin Scheffe Testi.....	44
Tablo 10: Fiyat İçerisindeki Vergi Payı Değişkenine İlişkin Scheffe Testi.....	46

EKLER LİSTESİ

Ek 1: İndeks İçin Kullanılan Sorular	59
---	-----------

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
c./C.	: Cilt
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
KDV	: Katma Değer Vergisi
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı(sayfalar arası)
TAPDK	:Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu
WHO	:Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Toplumsal kültürün karakteristik özelliklerinden biri olan paternalizm, özellikle Doğu toplumlarında oldukça yaygın bir yaklaşım olarak benimsenmektedir. Bunun nedeni, Doğu toplum kültürlerinin Batı toplum kültürlerine göre, daha kolektivist yani insanların doğası gereği birbirine bağımlı olduğuna vurgu yapan sosyolojik dokularıdır. Günümüzde devletin mali, iktisadi ve sosyal olarak nitelendirilen ve birey ile toplum ilişkisini düzenlemeyi amaçlayan birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Birey-toplum ilişkisinde devlet, farkında olmadıkları tehlikelerden kişileri koruma veya şahsi ya da toplumsal faydanın artırılması doğrultusunda “Baba Devlet” görevini üstlenerek halkın refah düzeyini optimum seviyeye getirmeye çalışmaktadır.

Geçmiş teokratik yönetim sistemlerine dayanan ve 19. yüzyılda kendisini iyice hissettiren paternalizm günümüzde de yaygın ve yoğun şekilde varlığını devam ettirmektedir. Devletler paternalist yaklaşım ile toplumu ve bireyleri korumak adına yasal kısıtlamalar getirebilmekte, idari ve mali tedbirler almaktadır. Örneğin ülkemizde Anayasanın 56’ncı maddesinde “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına tüm bireylerin sahip olduğu”, “çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin Devlet ve vatandaşların temel ödevi olduğu” ve “Devletin toplumdaki tüm bireylerin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde devam ettirmesini sağlamak üzere sağlık hizmetlerini planlayacağı” belirtilmektedir. Dolayısıyla bu maddeye göre Anayasa sağlıklı yaşamayı bir insan hakkı olarak değerlendirmekte, sağlıklı yaşayabilme doğrultusunda bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetlerin kamu kesimi koordinasyonunda yönlendirilebileceğini beraberinde getirmektedir. Özellikle uyuşturucu, sigara, alkol gibi erdemsiz mallara olan bağımlılıkların giderilmesi ve bireylerin bu ürünlere karşı bilgilendirilmesi noktasında geliştirilen kurumlar ve izlenen politikalar buna örnek olarak gösterilebilir. Sağlık Bakanlığı tarafından ve birçok Bakanlığın öncülüğünde 01.07.2015 tarihinde uyuşturucu ile mücadele kapsamında “191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı” kurulması bu hususa örnek oluşturmaktadır. Bu hat ile uyuşturucu ile mücadelenin her aşamasında vatandaşla kamu kurumları arasında köprü olan bir çözüm merkezi olarak görev icrasının sağlanması ve

uyuşturucu ile mücadele kapsamında yardım almak isteyen kişilerin oluşturulmuş birimlerde sunulan hizmete kolay ulaşabilmeleri amaçlanmıştır. Anayasanın 58'inci maddesinde ise "Devletin gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklar ile cehaletten" yani hukuki olarak çerçevesi çizilen erdemsiz mallardan korumak üzere gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmektedir. Zira ülkemizde Anayasanın bahsedilen iki maddesi dayanak gösterilerek devlet erdemsiz mallar ile mücadele sürecinde idari ve mali tedbirler almaktadır. Bu tedbirler içerisinde yararlanılan vergiler, yapılan idari düzenlemeler ve erdemsiz malların tüketimine ilişkin getirilen sınırlamalar mali araçlardan sadece bir kaçıdır.

Özellikle erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkollü içecekler, uyuşturucu, sigara, tütün ürünleri gibi sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketimini azaltmak amacıyla birtakım politikalar geliştirilmekte, bu politikalarla bireyin farkına varmadığı maliyetlerin ya da "kötülüklerin" önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu politikaların bir kısmı mali araçları diğer kısmı ise yasal prosedürleri kapsamaktadır. Mali araçların başında ise vergiler yer almaktadır. Vergiler aracılığıyla erdemsiz malların maliyetleri artırılarak tüketimin azaltılması ya da bu durumun önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Tam aksine erdemli mallarda ise devlet, bireyin ne kadar faydalı olduğunu idrak edemediği söz konusu ürünlerin tüketimini artırabilmek için müdahaleler gerçekleştirmektedir.

Sosyal refahın artırılması için yaşanan yenilik ve değişim sürecinin yakından takip edilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Nitekim son dönemlerde bu kapsamda gerçekleştirilen düzenlemeleri esas alan ve irdeleyen pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Köksal (2011), paternalizm ve paternalistik liderlik ile ilgili temel bilgilere yer verdiği çalışmasında paternalist liderlik türlerinden bahsetmiş ve diğer liderlik türleri ile ilişkisini ortaya koyarak, Doğu, Batı ve Türk toplum kültürlerindeki paternalizm anlayışına değinmiştir. Sosyal refahın artışı için kullanılan ve mali araç olan günah vergileri üzerine bir diğer çalışma ise Turan ve Yurdakul (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada günah vergilerinin özellikleri değerlendirilerek zararlı alışkanlıkları yani erdemsiz malların tüketimini önlemedeki etkinliği incelenmiştir. Hayrulloğlu (2015) ise kamu hizmetlerinin finansmanında en verimli kamu gelir kaynağını vergiler oluşturmakta olduğunu, vergiler içerisinde özel tüketim vergilerinin önemli bir yere sahip olduğunu ifade

etmektedir. Hayrulloğlu'na göre özel tüketim vergisi, mali amaçları dışında özellikle alkol ve tütün mamullerinde tüketimi kısma gibi mali olmayan amaçları da bünyesinde barındırmaktadır.

Bu tezin ele alarak incelediği temel problem ise sosyal refahın artırılabilmesi bağlamında birey ve toplumun sağlığını olumsuz etkileyen maddeler olarak nitelendirilen erdemsiz mal ve hizmetlerin paternalistik devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müdahaleler ile kontrol altına alınıp alınamayacağıdır. Bu kapsamda, araştırma sürecinde öncelikle paternalistik devlet anlayışının teorik kökenleri ile pratik hayatta ki yansımaları, erdemsiz mallara ilişkin gerçekleştirilen idari ve mali müdahalelerin paternalistik anlayış dâhilinde açıklanıp açıklanamayacağı incelenmektedir. Ayrıca toplumu oluşturan bireylerin paternalistik devlet anlayışı ile izlenen politikalardan etkilenme derecesi ve yapılan müdahalelerin benimsenme düzeyi ampirik olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla tezin temel araştırma hipotezi “Erdemsiz malların üretim ve tüketim süreçleri ile bireylerin paternalistik politikalara uyum süreçleri arasındaki ilişkileri” belirlemeye yöneliktir.

Tezin uygulama kısmında erdemsiz bir mal mahiyetindeki sigara ve tütün mamullerine karşı devletlerin izledikleri politikalar esas alınarak paternalistik politikalar izleyen hükümetlere ilişkin indeks geliştirilmektedir. Çalışmada Dünya Sağlık Örgütü'nce ülkelerin sigara ile mücadelede uyguladıkları politikalara ilişkin istatistiksel olarak derlenen “Genel Politikalar”, “Yasaklar”, “Tedaviler”, “Uyarılar”, “Pazarlama Düzenlemeleri”, “Reklam Yasakları” ve “Yönetmelik-İdari Tedbirler” başlıklarına ilişkin 58 adet alt istatistikten yararlanılmıştır. Geliştirilen indeks bağlamında ülkeler müdahalecilik düzeylerine göre gruplandırılmış, söz konusu gruplar arasında izlenen politikaların bir aracı olarak “vergiler”, “sigara kullanım sıklığı” ve “müdahaleci politikalara uyum” başlıklarında anlamlı farklılık olup olmadığı şeklindeki araştırma hipotezleri irdelenmiştir.

Üç bölümden oluşan bu tezin ilk bölümde devlet ve devlet müdahaleciliği paternalizm kavramı perspektifinde teorik olarak ele alınmakta, erdemsiz mallar ve negatif dışsallıklara ilişkin kamu müdahaleleri değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ampirik analize esas teşkil etmek ve çalışmanın literatürdeki konumlandırmasını gerçekleştirmek üzere teorik ve ampirik literatür incelemesine yer verilmektedir. Üçüncü bölümde ise devlet müdahalelerinin etkilerini ve etkinliğini ortaya koyabilmek

için Dünya Sağlık Örgütü veri tabanından yararlanılarak derlenen veriler ile yapılan ampirik analiz değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERDEMSİZ MALLAR VE NEGATİF DIŞSALLIKLARA İLİŞKİN KAMU MÜDAHALELERİ: PATERNALİZM KAVRAMI PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRME

Günümüzde devletin iktisadi ya da sosyal amaçlarla sosyoekonomik hayatın pek çok alanına müdahale ettiği görülmektedir. Gerek barındırdığı negatif dışsallıklar ve gerekse birey üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler dikkate alındığında erdemsiz mallar müdahale alanlarının başında gelmektedir. Çalışmanın bu kısmında, Paternalist devlet anlayışı çerçevesinde sağlığa zararlı olan erdemsiz mallara karşı izlenen kamu politikalarının etkileri değerlendirilmekte, erdemsiz mallara ilişkin alınan önlemler toplumsal bir bakış açısı ile birlikte incelenmektedir.

1.1. KAVRAMSAL OLARAK DEVLET

Birey, şahsi ihtiyaçlarını sahip olduğu kıt kaynaklarla karşılama kabiliyetine sahiptir. Söz konusu ihtiyaçlardan bir kısmı diğer ekonomik aktörlerle gerçekleşecek etkileşim neticesinde karşılanabilirken, bir kısmı ise toplumla yaşamının bir sonucu kolektif mahiyette olup ancak siyasi bir aygıt ile tedarik edilebilir. Bu kapsamda devlet, siyaset biliminin incelediği konuların başında gelmektedir. Nihayetinde sosyal faaliyetlerin ve mücadelelerin üzerinde yürütüldüğü toplumsal alanda devlet, siyasi hayatın başat aktörlerindedir. Bu yüzden devlet siyasi bir örgütlenme olarak kabul edilmekte ve hukuki bir düzeni yansıtmaktadır.

Devlet, genel olarak “iktidarın kaynağı ve siyasal toplumun çatısı olarak düşünülmüştür. Tarihsel açıdan devlet, siyasal birleşmeyi ve bütünleşmeyi sağlayan bir simge, bir sembol mahiyetindedir” (Kapani, 1983: 18).

Antik Yunan’da kullanılan “Şehir (Polis)”, Antik Roma’da kullanılan “Site (Civitas)” ve ilk Türk boylarında kullanılan “İl” terimleri, şuanda kabul gören “hukuki” ve “siyasi” tanımları tam olarak karşılamasa da devlet kelimesiyle eş değer mahiyettedir (Gözler, 2011: 6; Şencan, 2007: 35). Yine “Krallık (Kingdom)”,

“İmparatorluk (Empire)” ve “Ulus-devlet (nation-state)”, yönetim şekillerine göre farklılıklar gösteren, ancak terminolojide devlet terimi yerine kullanılan diğer kavramlardır (Doehring, 2002: 18). Zira Niccolò Machiavelli (1532), devleti bir üst kurum ya da kavram olarak tanımlamış, diğer tüm kavramları (şehir, imparatorluk ya da cumhuriyet) devlet yönetiminin farklılaşmış şekilleri olarak tasvir etmiştir (Machiavelli, 2011: 3-5). Dolayısıyla devlet olgusu, yönetim şekillerine ya da toplumsal örgütlenme çeşitlerine göre farklı kavramlarla anılsa da siyasi bir otoriteyi temsil etmektedir. Ne var ki bu otorite sosyolojik, hukuki ve iktisadi alanlarda anlam açısından küçük de olsa farklılıklar gösterebilmektedir (Çelikay, 2014: 26-27).

Farklı kaynaklarda devlet:

- Belli bir coğrafya üzerinde bağımsız bir teşkilat kurmuş olan insan topluluğunun oluşturduğu, iç ve dış egemenliğe ve zor kullanma yetkisine sahip kamu tüzel kişisi,
- Doğumda verdiği nüfus cüzdanıyla bireyi tanımlayan, çocukluğunda zorunlu eğitime tabi tutan, evlilik ilişkisini tanıma ve tescil etme yetkisine sahip, bireysel hakları ihlal eden bireyleri yine birey için cezalandıran yani genel olarak hukuki bir düzeni ifade eden kurum,
- Belli sınırlar içinde, meşru fiziksel güç kullanımını elinde bulunduran insan topluluğu (Mills),
- Kabul edilmiş sınırlar içinde yaşayanlar üzerinde güç kullanma ve kontrol araçlarına sahip örgütlenme biçimi (Peter Harris),
- Halk (insan unsuru), ülke (toprak unsuru) ve egemen bir siyasi otoritenin (egemenlik unsuru) birlikteliğinden oluşan siyasi bir örgütlenme (Peter Harris)

olarak tanımlanmaktadır (slideplayer.biz.tr, Erişim: 15.12.2019).

Felsefi açıdan ise devletin doğasının dört ana biçimde tasarlandığı söylenebilir (Durdu, 2009: 38). Bunların ilki, devletin doğal bir organizma olarak görüldüğü anlayıştır. Platon’un anlayışına tekabül eden bu yaklaşımda, devlet insan organizmasıyla eşdeğerdir. İkinci anlayış, devletin belli hizmetleri vermek amacıyla kurulmuş olduğu bir kurumlar dizgesi olduğunu ileri sürer. Bu anlayışta devletin varlık nedeni yurttaşlarının mutluluğu olup, yaklaşımın temsilcisi Aristoteles’tir.

Üçüncü yaklaşım Hobbes, Locke ve Rousseau'nun temsil ettiği toplumsal sözleşmecî devlet anlayışı ise insanların ilkel toplumsal yapılanma dönemindeki doğal düzen durumunun istenmeyen koşullarından kurtulmak amacıyla bir gereksinim olarak devlete ihtiyaç duyması ile devleti açıklar. Dördüncü yaklaşım ise Hegel tarafından geliştirilen, günümüz ulus-devletini de büyük ölçüde etkileyen modern devlet anlayışıdır. Bu yaklaşımda devlet, kendi bünyesinde belli yetiler, yetenekler ve amaçlar taşıyan, kendisinde özgür istenci bulunan bir kavramdır (Durdu, 2009: 38).

Türkiye Cumhuriyet'i Anayasası'nın 2. maddesine göre, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir". Devletin temel amaç ve görevlerinin belirtildiği Anayasa'nın 5. maddesine göre, "Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır".

Devletin temel özelliklerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür. Her şeyden önce devlet egemenlik sahibidir. Bir ülke ve milletin tüzel kişisi olan devlet mutlak ve kısıtlanmamış bir güce sahiptir. Devlet kurumları kamusal olarak kabul edilir ve kamusal organlar kolektif kararlar alıp toplumda uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Devlet bir meşrulaştırma çalışmasıdır. Toplumun daimi menfaatlerini yansıttığı iddiasına dayanmaktadır. Devlet otoritesi hukukla desteklenip hâkimiyet sağlama yetkisine sahiptir. Devletin nüfuz alanı coğrafi olarak tanımlanmıştır. Coğrafi olarak tanımlanmış sınırlar içinde herkesi kuşatarak yasal yetki uygular (<https://www.stratejikanaliz.com/devlet-nedir/>, Erişim: 15.12.2019).

1.2. PATERNALİZM KAVRAMI

Paternalizm kavramı, Devletin vatandaşlarını koruması ve onlara yardım sağlaması fikrine dayanan Latince "pater" (baba) kelimesinden türetilmiştir (Aycan, 2006). Paternalizm, genel anlamıyla bir toplumu ya da kuruluşu baba şefkati ile yönetme ve otorite kurma olarak belirtilebilir. Paternalizm ikili ilişki olarak ast ile üst

arasındaki etkileşimi yansıtmaktadır. Ast ile üst arasındaki ilişki ebeveyn ve evlat arasındaki ilişkiye benzer. Bu ilişkide üstün görevi astı korumak, yönlendirmek, rehberlik etmek ve onun adına iyi yönde kararlar vermektir. Bunun karşılığında da asttan, üstüne saygı ve sadakat çerçevesi içerisinde itaat etmesi beklenir. Araba kullanırken emniyet kemeri takma zorunluluğu ya da insan sağlığına zararlı olan sigara ve alkole olan yasal müdahaleler ve sosyal refah uygulamaları devletin paternalist müdahale örneklerindedir (Hershey, 1985; Freinberg, 1971; Aycan, 2006). Paternalizmin birden fazla alanda tanımını yapan çalışmalar bulunmaktadır. Paternalizm, en genel anlamıyla bir toplumu ya da kuruluşu baba şefkati ile yönetme ve otorite kurma olarak belirtilebilir. Literatürde birbirinden farklı paternalizm tanımları bulunmaktadır. Örneğin Hershey'in "A Definition for Paternalism" adlı makalesinde "devletin, organizasyon ya da bireye çocuklarına davranışta bulunan bir baba gibi davranması" (Hershey, 1985: 171-182) olarak tanımlarken; Feinberg'in "Legal Paternalism" adlı makalesinde paternalizmin temel ilkesi, "bireylerin kendi kendilerine zarar vermelerini engellemek, kendi iyilerini oluşturabilmek için insanlara rehberlik etmek" olarak değerlendirilmektedir (Freinberg, 1971: 105-124). Sennett ise Paternalist Devleti şöyle açıklamaktadır; "Bu olgu devletin başkalarının iyiliği için uyguladığı iktidardır. Paternalizm ileri kapitalizmin yarattığı bir otorite tablosudur" (Sennett, 2011: 60). Sennett'in görüşlerine karşı bir görüş olarak Weale ise "Paternalism and Social Policy" adlı makalesinde Paternalizmi "herhangi bir kamu politikasının bireysel eylemleri önlemek ya da caydırmak için yasal yaptırım uygulaması" olarak tanımlamaktadır (Weale, 1974: 157-172). Bu doğrultuda literatürde varolan tanım ve ona atfedilen özellikler çerçevesinde paternalizmi, toplulukçuluk (kollektivizm), yüksek güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, erillik/dişillik gibi varsayımlarla ilişkilendirmek olanaklıdır (Erben, 2004: 347).

1.3.PATERNALİST DEVLET

Baba devlet ilkesinden hareketle ortaya çıkan paternalizm, toplum için huzurlu ve güvenli bir ortam sağlanması amacıyla devletin otoritesini kullanmasıdır. Geçmişte teokratik yönetim sistemlerine dayanan ve 19. yüzyılda etkinliğini iyice hissettiren paternalizm günümüzde de kendini göstermektedir. Devletler paternalist yaklaşım ile toplumu ve bireyleri korumak için erdemsiz malların üretim ve

tüketimine kısıtlamalar getirebilir. Ya da birey ve topluma faydalı olduğunu düşündüğü mal ve hizmetlerin tüketimi sürecine müdahale edebilir. İdari ve mali tedbirler bu bağlamda en sık başvurulan yöntemlerdendir. Paternalist yönetim ile devlet bir aile atmosferi yaratmaya çalışmaktadırlar. Toplumun veya çalışanın iyiliğini gözetmekte, kötülükten sakındırmakta ve güven bağı kurarak sürekliliği sağlamaktadır (Hershey, 1985; Freinberg, 1971; Aycan, 2006; Bozdoğan, Buyrukoğlu ve Köktaş, 2016). Paternalist devleti niteleyen çok çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Paternalist devlet yumuşak paternalist devlet ve sert paternalist devlet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yumuşak paternalist yapıyı benimseyen devletlerde kişilerin rızalarına dayanan bir sistemden söz edilebilir. Sert paternalist yapıyı benimseyen devlet modellerinde ise rızaya dayalı bir sistem bulunmamaktadır. Paternalizmin temelinde devlet otoritesinin en iyiyi bildiği benimsenmektedir (Bozdoğan, Buyrukoğlu ve Köktaş, 2016: 17). Paternalist devletler incelendiğinde bir takım ortak özelliklerin varlığından söz edilebilmektedir. Her şeyden önce paternalist devlet beşeri sermayeye önem veren bir anlayış içerisindedir. Bu nedenle paternalist devlet, bireylerin sağlık, eğitim, adalet, tasarruf gibi fonksiyonlarını dikkate alır ve bu fonksiyonların zarar görmesini engelleyen hukuki düzenlemeler yapar. Ayrıca paternalist devlet erdemli ve erdemsiz malların üretiminde ve tüketiminde etkindir (Bozdoğan, Buyrukoğlu ve Köktaş, 2016: 18). Bireyci Batı toplumlarında paternalizm, kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bir olgu olarak algılandığı için, Batı literatüründe olumsuz bir anlam ifade etmekte ve otoriterlikle eş değer olarak ele alınmaktadır (Aycan, 2001: 5). Buna karşılık Doğu kültürlerinde ise baba devlet anlayışı benimsenmekte devletin her alandaki müdahaleciliği makul gerekçelerle kabul edilmektedir. Söz konusu toplumlarda devlet ile birey ilişkisinde üste bağımlı olma ve boyun eğme gönüllü bazda gerçekleşmektedir. Buna karşılık söz konusu bağımlılık ve boyun eğmenin gönüllü olabileceği Batı kültürlerince genellikle benimsenmemekte ve kabul edilmemektedir (Aycan, 2001: 5). Paternalizm bu durumda kültürleri birbirinden ayıran bir faktördür.

1.4. PATERNALİSTİK DEVLET MÜDAHALECİLİĞİNİN BOYUTLARI

Günümüzde birey-devlet ilişkisini sıkça karşı karşıya getiren devletin sahip olduğu birçok fonksiyon bulunmaktadır. Birey-devlet ilişkisinde devlet, bireyleri

koruma adına ‘Baba Devlet’ görevini üstlenerek halkın refah düzeyini optimum seviyeye getirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkollü içecekler, uyuşturucu, sigara, tütün ürünleri gibi sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketimini azaltmak amacıyla birtakım politikalar geliştirilmektedir. Bu politikaların bir kısmı mali araçları bir kısmı ise yasal prosedürleri kapsamaktadır. Mali araçların başında ise vergiler yer almaktadır. Vergiler aracılığıyla bu tür erdemsiz malların maliyetleri artırılarak tüketimin azaltılması ya da bu durumun önüne geçilmesi hedeflenmektedir (Bozdoğan, Buyrukoğlu ve Köktaş, 2016).

Erdemsiz mallar, üretilmeleri ve tüketilmeleri halinde negatif dışsallık yaymaktadır. Sosyal refahın artırabilmesi için sürekli bir yenilik ve değişim süreci işlenmektedir. Nitekim son dönemlerde ülkemizde gerçekleştirilen düzenlemeler ile erdemsiz malların engellenmesine yönelik birçok çalışma yapılmaktadır (Aycan, 2001).

Örneğin Türkiye’de devlet, müdahale dayanağını anayasadan alarak erdemsiz malların üretim ve tüketim sürecinde çeşitli düzenlemeler getirebilmektedir. Nitekim ülkemiz Anayasası’nın 56’ncı maddesi sağlıklı yaşamayı bir insan hakkı olarak değerlendirmekte ve sağlıklı yaşayabilme doğrultusunda bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetleri kamu kesimi koordinasyonunda yönlendirilebileceğini beraberinde getirmektedir. Özellikle uyuşturucu, sigara, alkol gibi erdemsiz mallara olan bağımlılıkların giderilmesi ve bireylerin bu ürünlere karşı bilgilendirilmesi noktasında geliştirilen kurumlar ve izlenen politikalar buna örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığı tarafından ve birçok Bakanlığın öncülüğünde 01.07.2015 tarihinde uyuşturucu ile mücadele kapsamında “191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı” kurulmuştur.

Bunun yanında Anayasanın 58’inci maddesinde ise doğrudan devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklar ile cehaletten (erdemsiz mallar) korumak üzere gerekli tedbirleri alacağı belirtilmektedir. Zira anayasanın bahsedilen iki maddesi dayanak gösterilerek devlet erdemsiz mallar ile mücadele sürecinde idari ve mali tedbirler almaktadır.

Bu tedbirler içerisinde vergiler de bu aşamada önemli bir mali araç mahiyetindedir. Literatürde günah vergileri olarak adlandırılan birtakım vergiler Türkiye özelinde özel tüketim vergisi olarak etkin bir rol oynamaktadır. Özel tüketim

vergileri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber, düzenleyici (yasaklayıcı) özelliği bulunmaktadır.

Türkiye’ de Günah Vergisi Uygulaması Türk vergi sistemine bakıldığında bazı özel tüketim harcamalarını vergilendirmeyi amaçlayan 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 06.06.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan erdemsiz mallar özel tüketim vergisi içerisindeki III sayılı listede yer alarak paternalist devletin en güzel örneğini sergilemektedir.

1.5.PATERNALİZM VE ERDEMSİZ MALLAR

Paul Samuelson, 1956 yılında malları ekonomik niteliklerine göre “özel mallar” ve “kamusal mallar” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kamusal mallar ve özel mallar ise birçok farklı sınıflara ayrılmaktadır. Kamusal malların bir alt sınıfı olan erdemli ve erdemsiz mallar bölünebilirlik, dışlama, fiyatlandırılabilirlik gibi özellikleri itibariyle özel mal niteliğinde olmakla birlikte Paternalist bir yaklaşım çerçevesinde üretimi devlet tarafından üstlenilen ya da tüketimleri zorunlu kılınan mallardır (Akdoğan, 2011).

Kısaca erdemli (merit) mallar, toplumsal refahın artmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan doğrudan devlet tarafından bedelsiz olarak topluma sunulan ve dışsal faydalar yaratan mallardır. Akıl hastaları ve yaşlılar için tedavi ve barınma amaçlı tesislerin kurulması, süt tüketimi, emniyet kemeri gibi mallar erdemli mallara örnektir (Akdoğan, 2011; Bülbül, 2013).

Erdemsiz mallar ise üretimi ve tüketimi insan sağlığına zararlı olduğu için ve tüketimi topluma ek sosyal maliyetler yükleyen sunumu devlet tarafından kontrol edilen özel mal ve hizmetlerdir. Erdemsiz mallar, bireylerin kendileri için yarattığı zararları veya maliyetleri eksik algıladıkları için gereğinden fazla tüketme eğiliminde oldukları mallar olarak tanımlanabilir (Akdoğan, 2011: 14). Bu mal ve hizmetler genel itibariyle tüketimi esnek olmayan, bağımlılık yaratıcı ve negatif dışsallık yayan mal ve hizmet olarak nitelendirilebilir (Bülbül, 2013: 168; Avcı ve Demirci, 1; 48-49). Uyuşturucu, sigara ve alkol, kumar, sağlıksız gıdalar, fuhuş, silah ve şiddet erdemsiz mallara örnek teşkil etmektedir.

Genel olarak erdemsiz mallar; i) Üretilmeleri ve tüketilmeleri halinde negatif dışsallık yaymakta, ii) marjinal sosyal maliyetleri marjinal özel maliyetten büyük olmakta ve iii) aşırı talebi önlemek için devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Paternalist bir yaklaşım çerçevesinde erdemsiz malların tüketimi konusunda bireylerin en doğru kararı veremeyecekleri kabul edilir. Daha önce de ifade edildiği gibi paternalist devlet anlayışı ile devlet vatandaşları korumak ve onlara güvenli bir ortam oluşturma gayretindedir. O yüzden insan sağlığına zarar verdiğini düşündüğü erdemsiz malların üretimi ve tüketimine kısıtlamalar getirebilmektedir (Akdoğan, 2011; Pehlivan, 2010).

Erdemsiz malların tüketimi konusunda bireylerin her zaman doğru karar veremedikleri kabul edilmektedir. Örneğin, insanlar kendilerine zarar verdiğini bildikleri halde uyuşturucu kullanmaya devam edebilirler. Paternalist Devlet böyle durumlarda ya bu malların üretimini bizzat üstlenir ya üretimini ve tüketimini tamamen yasaklar ya da fiyat mekanizması yoluyla denge tüketim miktarını değiştirir. Uyuşturucu kullanımı birçok ülkede yasaklanmıştır. Ancak zararları daha kabul edilebilir bir seviyede olan sigara ve içki gibi mallar diğer mallara göre (uyuşturucu) daha ağır vergilendirilmek suretiyle tüketimin kısılması hedeflenmiştir (Pehlivan, 2010: 19-21). Özellikle belirli bir yaşın altındaki bireylere alkol ve sigara satışının yasaklanması, sigara paketleri üzerine “sağlığa zararlıdır” yazısının konulmasının zorunlu tutulması ve bu temalarda resimler konulmasını, belirli bir saatten sonra alkol satışının yasaklanmasını, kapalı alanlarda sigara kullanımının yasaklanmasını ve uyuşturucu üretim ve tüketiminin engellenmesini sağlamak için politikalar ve yasalar oluşturulması erdemsiz mallara karşı geliştirilen politikalardan sadece birkaçıdır (Avcı ve Demirci, 2017).

Toplum için zararlı özel malların üretiminde devlet düzenleyici bir rol üstlenebilecektir. Bu durumda devlet özel kişi ve kuruluşların faaliyetlerini belirli yasal kurallar çerçevesinde kontrol eder. Dolayısıyla vergiler bu konuda etkin rol oynayabilecektir. Dolayısıyla devlet; paternalist anlayışla bireyleri sosyal faydası yüksek malların tüketimine özendirerek, sosyal faydası düşük olan mal gruplarına da yüksek vergiler uygulayarak bireyleri bu tür malların tüketiminden caydırmaya çalışmaktadır (Avcı ve Demirci, 2017: 53).

Türkiye’de erdemsiz malları vergilendirmeye yönelik bir vergi olan Özel Tüketim Vergi’si (ÖTV) daha dar kapsamlı ve sosyal faydası daha düşük olan malları vergilendirdiği için bu vergi türünü günah vergisi olarak nitelendirmek mümkündür. Günah vergisi, insan sağlığına zararlı olan alkol, sigara, kumar gibi erdemsiz mallar üzerinden alınan vergi olarak tanımlanabilir. Günah vergileri ekonomi literatüründe birçok farklı isimle adlandırılmaktadır.

1.6.ERDEMSİZ MALLARA KAMU MÜDAHALESİ

Paternalist Devlet yaklaşımıyla devletler bireylerin çıkarlarını bireylerden daha çok düşünmektedir. Bu yaklaşımla kişinin sosyal refahını artıracak eylemlerde bulunması amaçlanmaktadır. Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde erdemsiz malların tüketiminin önüne geçebilmek adına birçok kısıtlamalar getirilmektedir. İdari ve mali tedbirler bu bağlamda en sık başvurulan yöntemlerdendir. Erdemsiz malların tüketimi sonucunda negatif dışsallıklar söz konusu olduğunda devlet negatif dışsallığı azaltmak için mali tedbir olarak yüksek vergiler uygulamakta ya da farklı idari ve mali araçları kullanmaktadır.

1.6.1. İdari Tedbirler

Dünya, sigara, alkol ve uyuşturucu tüketiminin zararları konusunda hem fikir olmuş ve gerek ulusların kendi içerisinde gerekse uluslararası düzeyde, bu konu ile mücadele edilmesi gerektiğinin bilincine varmıştır. Bunun için birçok yöntem kullanılarak, sigara, alkol ve uyuşturucu ile mücadele edilmektedir. Günümüz dünyasında tütün alkol ve uyuşturucu kullanımı ile mücadelede en önemli uluslararası kuruluş Dünya Sağlık Örgütü’ dür (Yazgan, 2017).

Ülkemizde ise erdemsiz mallara yönelik yasaklamalar Osmanlıya dayanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde ise bilinen ilk yasaklar 17. yy ’da IV. Murad tarafından tütün, alkol ve kahvehaneleri yasaklaması olmuştur. Bunun nedeni İstanbul’da meydana gelen büyük çaplı bir yangın olarak gösterilmektedir. Yangını alkollü olarak gezen yeniçerilerin attığı tütünden çıktığı iddia edilmiştir (Yazgan, 2017: 10).

Türkiye’de ise tütün kullanımı ile mücadele kapsamında ilk düzenleme 1996 yılında 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Bu kanun ile hedeflenen amaç kişileri tütün ve tütün mamullerinin zararlarından, bunların alışkanlıklarını özendirici reklam, tanıtım ve teşvik kampanyalarından koruyucu tertip ve tedbirler almak olarak belirlenmiştir (Aytaç ve Kılıç, 2015).

2002 yılında ise “Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu(TAPDK)” kurulmuştur. Geçmişe yönelik baktığımızda tütün kullanımı ile mücadele kapsamında atılan diğer bir önemli adım ise 2003 yılında 56. Dünya Sağlık Asamblesi tarafından kabul edilen Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 2004 yılında imzalanmasıdır. Sözleşmenin imzalanmasının ardından temel amacı, tütün kullanımı ve tütün dumanına maruz kalmanın yaygınlığını sürekli ve özlü bir şekilde azaltmak için, tarafların ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde uygulayacakları bir tütün kontrol önlemleri çerçevesi sağlamak suretiyle, mevcut ve gelecek nesilleri, tütün tüketimi ve tütün dumanına maruz kalmanın yıkıcı sağlık, sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçlarından korumak “(Ulusal Tütün Kontrol Programı ve Eylem Planı, 2008: 82) olan Ulusal Tütün Kontrolü Programı ve Tütün Kontrolü Eylem Planının 2008 yılında yayınlanmıştır. Ayrıca 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda değişiklik yapan 5727 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun, Ocak 2008 tarihinde kabul edilmiş ve bu kanunla kapalı alanlarda tütün ürünlerinin tüketimi yasaklanmış, 2009 yılında ise uygulamanın alanı genişletilmiştir (Aytaç ve Kılıç, 2015; 5-6).

Türkiye, 1996 yılından günümüze kadar gelen süreçte gerek çıkarmış olduğu kanunlar, gerekse erdemsiz mallara yönelik uluslararası yaptığı antlaşmalar ile, hazırlamış olduğu eylem planları ve uygulamalarla tütün ve alkol kullanımı ile mücadele kapsamında önemli ilerlemeler sağlamıştır.

Sigara ve alkol kullanımının kişinin yalnız kendisine değil, topluma ve çevreye de birçok zararları vardır. Sağlık açısından bakıldığında sigara dumanına maruz kalan kişilerin yani pasif içicilerin sigara içenler gibi sigaraya bağlı oluşan hastalıklarla karşı karşıya kaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca sigara dumanının çevreye verdiği zarar yanında yerlere atılan izmaritlerde çevre kirliliğine yol açmaktadır. Tütün kullanımı, çevreye verdiği zararlardan dolayı 19 Ocak 2008

tarihinde tütün ürünlerinin, evler hariç her türlü kapalı ortamda tüketimi yasaklanmıştır. Kanun Türkiye’de 19 Temmuz 2009 tarihi itibariyle yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun ile meskenler hariç %50’ den fazlası kapalı tüm alanlarda sigara kullanımı yasaklanmıştır. Kapalı alanlarda sigara kullanımı şikâyetlerini vatandaşlar Sağlık Bakanlığına bağlı olan Tütün İhbar Hattına iletilebilmektedir. Bu hat 7 gün 24 saat hizmet veren, denetimi Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen tütün denetçileri ile beraber kolluk kuvvetlerinin yerine getirdiği bir çalışmadır. Tütün İhbar Hattının televizyon ve radyo programlarında reklamı yapılarak erdemsiz mal olarak nitelendirdiğimiz tütün ve tütün ürünlerinin kullanımının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Kitle iletişim araçları ile vatandaşlar bilinçlenecek hem kendi sağlıkları için hem de dumansız bir hava için duyarsız kalmamaları hedeflenmiştir. Bir de Yeşilay’ın faaliyete geçirdiği yeşil detektör uygulaması ile hat üzerinden iletişim kurmak istemeyen vatandaşlar bu mobil uygulamasını telefonlarına indirerek ihbar etmek istedikleri yerin konumunu paylaşabilmekte, böylece ihbarlarını gerçekleştirmiş bulunmaktadır (Korkmaz ve Şimşek, 2017; Aytaç ve Kılıç, 2015).

İnsan sağlığının korunması adına anayasada yasal süreçlere de yer verilmiştir. Anayasanın 56’ncı maddesinde; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”

Anayasanın 58’inci maddesinde ise; “Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.”

Anayasanın bahsedilen iki maddesi dayanak gösterilerek devlet, erdemsiz mallar ile mücadele sürecinde idari ve mali tedbirler almaktadır. Hükümet müdahalelerinde yol gösterici olarak Dünya sağlık örgütü 6 MPOWER uygulamasını benimsemiştir. Söz konusu altı uygulama modern bağımlılık teorisi kapsamında genişletilmiş hükümet müdahalelerini kapsamaktadır. Bu müdahaleler arasında tütün kullanımı ve koruyucu politikaların izlenmesi, insanları tütün dumanından korumak, sigarayı bırakma konusunda yardım, sigaranın zararları konusunda uyarı, tütün ürünlerinin reklam, tanıtım ve sponsorluğunun yasaklanması konusundaki yasaların güçlendirilmesi, tütün üzerindeki vergilerin artırılması gibi uygulamalar yer almaktadır (Aytaç ve Kılıç, 2015; 3-4).

Tütün kullanımı önlemek amacıyla birçok strateji de belirlenmiştir. Bunlar, okul temelli müdahaleler, toplum temelli müdahaleler ve kitle iletişim araçlarıdır. Okul temelli müdahalelerde etkili bir tütün programının geniş kapsamlı olacak şekilde okullardan başlayarak sunulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun başında akran eğitimi yer almaktadır. Günümüzde toplum temelli tütün kontrolü programları, eğitim ve sigara bıraktırma faaliyetlerinin yanında politika değişikliklerini de içermektedir (Korkmaz ve Şimşek, 2017: 19-21). Kitle iletişim araçları olarak da her çeşit alkollü içeceklerin ve sigaraların televizyon, radyo gibi iletişim araçlarında

Bunun yanı sıra 27 Ekim 2010 da ALO 171 Sigara Bırakma Danışma Hattı kurulmuştur. Bu hat, sigarayı bırakmak isteyen vatandaşların teşvik edilip, bırakma kararını almış olanlara destek olacak şekilde; kişiyi bırakma girişiminde bulunmak için motive etmek, bırakmaya karar vermiş kişilere nasıl bırakacakları konusunda yardımcı olmak, bırakma sürecinde ortaya çıkan yoksunluk süreçleri ile ilgili tavsiyelerde bulunmak, sigara bırakma hizmeti sunan sağlık profesyonelleri ve birimleri hakkında bilgi sunarak gerekirse randevularını almak amacıyla kurulmuştur. Sağlık Bakanlığına bağlı sigara bırakma ve danışma hattı ile birçok vatandaş sigarasız hayata devam ederek maddi manevi kazançlar elde etmiştir. Ülkemizde pek çok hastanede Sigara Bırakma Poliklinikleri bulunmaktadır. Ayrıca özel sağlık kurumları da sigarayı bırakmaya yönelik ilaç ve psikolojik tedavi hizmeti vermektedir. Devlet vatandaşlarının sağlıklı bir birey olarak hayatlarına devam edebilmeleri için devlet destekli ücretsiz ilaç kullanımı da sağlamaktadır (Korkmaz ve Şimşek, 2017; Aytaç ve Kılıç, 2015).

Sağlık Bakanlığı tarafından ve birçok Bakanlığın öncülüğünde 01.07.2015 tarihinde uyuşturucu ile mücadele kapsamında 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı kurulmuştur. Bu hat ile uyuşturucu ile mücadelenin her aşamasında vatandaşla kamu kurumları arasında köprü olan bir çözüm merkezi olarak görev yapılmasını sağlanması ve uyuşturucu ile mücadele kapsamında yardım almak isteyen kişilerin oluşturulmuş birimlerde sunulan hizmete kolay ulaşabilmeleri amaçlanmıştır. Uyuşturucu ile mücadelenin yanında alkol bağımlılarına da aynı hizmet verilmektedir. Alkol veya madde kullanan kişiler; bırakma konusunda kararsızlık yaşayan, yakınları için destek almak isteyen ebeveyn; bağımlılık hakkında bilgi almak isteyenler yani uyuşturucu ve alkol kullanımı ile ilgili bilgi almak isteyen her vatandaş bu hattı arayarak hizmet alabilmektedir. Bunun yanında Çevre ve Şehircilik Bakanlığında ise bir mobil uygulama olan “UYUMA” programı kullanılmaktadır. Bu uygulamanın amacı, vatandaşların karşılaştıkları uyuşturucu ticaretini ya da pazarlığını doğrudan ve en hızlı şekilde bildirmelerini sağlamaktır. Bu sayede vatandaşların etkin desteği sağlanmaktadır. Uyuşturucu, sigara ve alkol ile mücadelede stratejik konuma sahip olan Türkiye, günümüzde önemli adımlar atarak birçok politikaları hayata geçirmiştir (Korkmaz ve Şimşek, 2017; Aytaç ve Kılıç, 2015).

1.6.2. Mali Tedbirler

Paternalist anlayışı benimsemiş olan devletlerin kamu sağlığının korunması amacıyla çeşitli çalışmalar yaptığı görülmektedir. Türkiye’de erdemsiz mal grubu içerisinde yer alan sigara ve alkolün tüketimini kısmak amacıyla bu mal ve hizmetler üzerinden yüksek oranda vergi alınmaktadır. Vergiler tarihsel süreç içerisinde devletler tarafından kamu harcamalarının finansmanında, çeşitli politikaların gerçekleştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Vergiler mali amaç yanında mali olmayan birçok amaç için de kullanılmaktadır. Nitekim mali amacın yanında, ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımında adaleti sağlamak, kaynak dağılımında etkinliği sağlamak gibi birçok tali hedeflere de ulaşılmak istenmektedir. Yine vergiler ile toplum sağlığının korunması ve sosyal refahın artırılması da amaçlanmaktadır. Devletler, vatandaşlarının sağlığını olumsuz etkileyecek mal ve hizmetlerin (erdemsiz mal) üretimini ve tüketimini kısımaya yönelik düzenlemeler

yaparken, sağlık için gerekli olan ancak bireyler tarafından yeterince satın alınamayan mal ve hizmetlerin (erdemli mal) tüketimini ve üretimini arttırmaya çalışmaktadırlar.

Erdemsiz malların tüketimini kısmak için günah vergileri birçok ülke tarafından çeşitli oran ve türlerde uygulanmaya ve tüketimi etkilemeye başlamıştır. Geçmişten günümüze çok fazla örneği olan günah vergilerinin Türkiye’de adı günah vergisi olmamakla beraber sigara ve alkol üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi bu kapsamda düşünölmektedir.

Günah vergileri ilk uygulandığı zamanlarda dini temellere dayanan bir yapıya sahip olmasına karşılık, son yıllarda toplumlarda yaşanan değişmelerle birlikte ekonomik ve sosyal amaçlarla alınmaya başlanan bir vergi haline gelmiştir. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) de günah vergisini desteklediğine dair çalışmalarının olduğu gözlemlenmektedir.

1.6.2.1.Günah Vergileri ve Tarihsel Gelişimi

Günah vergileri, alkol ve tütün kullanımı, çevreye zarar verme, şans oyunları ve kumar gibi sosyal açıdan uygun olmayan ve topluma negatif dışsallık yükleyen zevk verici ya da bağımlılık yaratıcı tüketim ve faaliyetler üzerinden alınan vergilere denir (Lorenzi, 2004: 59). Başka bir ifadeyle günah vergisi; alkol, sigara, kumar, marihuana vb. gibi insan sağlığına zararlı olan; fakat kullanımı legal olan mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin ortak adıdır (Carruthers, 2016: 2565-2566). Aynı zamanda yapılan başka bir tanımlamaya göre ise, günah vergisi; “Sigara içmek, alkol kullanmak ve dolayısıyla çevreye zarar vermek gibi insani düşkünlük ya da inanç yönüyle günah olarak adlandırılan zevklere bedel yüklemek için uygulanan ve tüketim vergileri içerisinde yer alan bir vergi türüdür” (Buyrukoğlu vd., 2016: 18).

Baktığımızda tüm tanımlar aynı şeyi ifade etmektedir. Yasal ve yaygın tüketilen ancak toplumca uygun görölmeyen erdemsiz malların tüketimi üzerine konulan ve kişileri tüketimden vazgeçirerek tüketimi kısıtlamaya veya olumsuz dışsallığı azaltmayı amaçlayan günah vergileri, ekonomi literatüründe tüketimi kısıtlayıcı vergi (sumptuary tax), tüketimi düzenleyici vergi (regulatory taxes) ya da cezalandırıcı vergi (punitive tax) olarak da adlandırılmaktadır (Hyman, 1999:146).

Günah vergileri çok eski zamanlardan beri kötü alışkanlıkların ve istenmeyen faaliyetlerin kontrol altına alınması şeklinde dini ve ahlaki temellere dayandığı görülmektedir. Örneğin geçmişte İngiltere’de günahları kontrol etmek için özel hayatı din ve ahlaka dayanarak düzenleyen kanunların olduğu görülmektedir. Rusya’da ise Çar, tütün içenlerin ilk yakalanışta kamçılanmasını, ikinci defasında ise öldürülmesini emretmiş ve enfiye (toz haline getirilmiş burun yoluyla tüketilen tütün) çekenlerin burunlarının kesilmesine karar vermiştir.

Benzer şekilde Alexander Hamilton Amerika’da viskiyi lüks mal olarak görmüş, toplumun ahlakını ve halkın sağlığını bozduğu gerekçesi ile 1791 yılında viski vergisi yasalaşmıştır. Thomas Jefferson zamanında (1801-1809) viski ayaklanmaları (Whiskey Rebellion) nedeniyle bu vergi tamamen kaldırılmıştır (Turan ve Yurdakul, 2009: 2-4). Ancak iç savaşların başlamasıyla birlikte, ortaya çıkan finansman ihtiyacından dolayı, acil tedbir olarak, tekrar alkol kullanımı üzerinden vergi alınmaya başlanmıştır (Mitchell, 1990: 277).

Ülkemizde ise ilk uygulama Osmanlı Devleti döneminde Genç Osman zamanında gerçekleşmiştir. Osmanlı döneminde gayrimüslim azınlıklardan alınmaya başlayan “Şıra Resm-i” ile tütün kullanımından ilk vergi alınmaya başlanmıştır. Alkollü içki satışı yapanlardan alınan bir tür ruhsat harcı olan “Resm-i Beyiye” ve tütün mamulleri satışından alınan “Tönbeği Beyiyesi” de günah vergileri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, günah vergileri Osmanlı’da kahvehanelerin kapatılması, Eski İtalya’da gayri ahlaki davranan insanlara büyük cezalar konması ve bu cezaların din hizmetlerinde kullanılması gibi durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bülbül, 2013).

Bu kapsamda günümüzde de günah vergisi olarak Özel Tüketim Vergisi’nin uygulandığını söyleyebiliriz. Günah vergilerinin temel özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Lorenzi-Zhang vd., 2010: 232; Lorenzi, 2004: 60).

- Tüketimi esnek olmayan bir talep eğrisine sahip olan mal ve hizmetlerden alınması temel belirleyici özelliğidir. Davranış, bağımlılık yapıcıdır. Bu davranıştaki küçük bir değişiklik, davranışı ortadan kaldırmayan önemli bir vergi geliri oluşturacaktır.

- Davranış, kendi kendine ya da başkasına zarar olarak düşünölebilmektedir. Günahkâr davranışlar, ani ya da uzun sürede kötü sağlık ve obezite gibi kişisel sonuçlar oluşturabilir.
- Günah olarak değeriendirilen davranışlar, başka insanlara zarar veren negatif dışsallıklar oluşturmaktadır. Bu vergiler ile sosyal çevreye zarar verebilecek bu malların tüketiminin önüne geçmeye çalışılmaktadır. Bu durumun yanında birey kendisine de zarar vermektedir.
- Günah vergilerinin temel özelliğı antisosyal tüketim malları üzerine uygulanmasıdır.
- Sağlıksız davranışlar yönelik caydırıcı etkisi vardır.
- Günah vergileri kamu gelirlerini artırma da etkili bir araçtır.
- Günah vergileri istenmeyen davranışları değıştirmede önemli bir rol oynar.

Erdemsiz malların tüketiminin günah vergileri ile azaltılması devletler tarafından istenmekte ve desteklenmektedir. Ancak bu görüşü destekleyenlerin yanı sıra karşı çıkan görüşlerde bulunmaktadır.

1.7. ERDEMSİZ MALLAR VE NEGATİF DIŞSALLIKLAR

Erdemsiz malların tüketimi sonucu çevreye negatif dışsallık yayılmaktadır. Negatif dışsallık ve oluşan dışsal maliyetleri engellemek adına devlet vergi ya da kural koyabilmektedir. Negatif dışsallıkların ortadan kaldırılması için alınacak kamusal önlemlerin başında ise vergiler gelmektedir. Dışsallık yaratan mal ve hizmetler üzerine vergi konulması fikri A.J. Pigou tarafından öne sürölmüştür.

Devlet negatif dışsallıklara idari ve mali açıdan müdahalelerde bulunmaya çalışarak hem toplumsal refahı hem de piyasa başarısızlığını önlemeyi amaçlamıştır.

1.7.2. İdari Tedbirler

Negatif dışsallıkların çözümü aşamasında kamu müdahalesi olmadan piyasa mekanizması içinde bu dışsallıkların içselleştirilebileceğini öne süren yaklaşımlar bulunmaktadır. Ortaya çıkan maliyetin devlet müdahalesi olmadan tarafların anlaşmasıyla karşılanmasına dayanan “Coase Teorisi (Mülkiyet Hakları Yaklaşımı)”,

kayıpları karşılama ilkesine dayanan “Hicks-Kaldor Yaklaşımı” , zarar gören ve zarara yol açan arasında bir pazarlığın söz konusu olduğu “Scitovsky Yaklaşımı” ön plana çıkmıştır.

1.7.1.1. Coase Teorisi

Ronald Coase, 1960 yılında yayınladığı “Toplumsal Maliyet Sorunu” isimli makalesinde piyasa işlemlerinin etkinlikten uzaklaşması halinde, karar birimlerinin aralarında bir pazarlık süreci oluşturarak etkinlik koşullarını yeniden sağlayabileceklerini ve bunun için de mülkiyet haklarının tesis edilmesi gerektiğini; böylece dışsallıklar için de bir piyasa oluşturularak onların piyasa başarısızlığı olmaktan uzaklaştırılabileceğini ifade etmiştir (Kirmanoğlu, 2007: 161).

Coase’ye göre bu tür görüşme ve pazarlık hallerinde devlet müdahalesine gerek kalmadan ortaya çıkan negatif dışsallıklar içselleşerek sorun çözümlenmiş olacaktır. Fakat Coase bu pazarlık ve görüşme maliyetleri üzerinde durmuştur. İşlem maliyetleri olarak adlandırılan bu maliyetlerin mümkün olduğu kadar minimum seviyede olması gerekmektedir. Coase teorisine göre devletin herhangi bir müdahalede bulunması gerekmez, Tarafların anlaşması için işlem maliyetlerinin düşük tutulması ve mülkiyet haklarının iyi tanımlanması gerekmektedir (Kirmanoğlu, 2007: 161).

Coase, işlem maliyetleri kavramı üzerinde durmuş; mülkiyet haklarının serbestçe alınıp satılması ve işlem maliyetlerinin düşük olması durumunda karar birimlerinin aralarında pazarlık yapma olanağının arttığını ve bu durumun Pareto etkinliğe ulaştığını açıklamıştır (Yüksel, 2006: 59). Bu açıklamalara dayanarak, dışsal maliyetler söz konusu olduğunda devletin müdahale etmemesi gerektiğini ve Pigou tipi vergilerin (kendi deyimiyle Pigoucu geleneğin) etkinliği bozduğunu iddia etmiştir (Coase, 1960: 1-44).

1.7.1.2. Hicks- Kaldor Yaklaşımı

Tazminat Çözümü veya Kayıpları Karşılama ilkesi olarak da ifade edilen bu kriter, Pareto kriterlerinin bir uzantısı niteliğini taşımakta, ve Pareto kriterinin uygulanma alanını genişletmek ve belirsizliği ortadan kaldırmak için, devlet müdahalesi olmadan, bir tazminat ilkesini oluşturmaktadır (Yüksel, 2006: 61).

Toplumda en az bir kişinin refahını azaltmadan, başka bir kişinin refahını artırma olanağı yoksa, Pareto'ya göre toplum refahı optimumuna erişmektedir. Kaldor ve Hicks, Pareto optimumunu veren böyle bir denge durumundan (B durumu), başka bir duruma (A durumu) geçişte, bazı kimseler zarar görürken, bazı kimselerin de yararlı çıkabileceklerinden hareketle, şöyle demektedirler: “Eğer bu değişiklikten yararlı çıkanların kazancı, zararlı çıkanların kayıplarından büyükse, böyle bir değişiklik sonucu toplumda refah artışı söz konusudur” (Dinler, 2000: 464).

Kaldor-Hicks yaklaşımı, çevresel negatif dışsallık ortaya çıkaranların bu dışsallıklardan elde ettikleri kazancı, bundan zarar görenlerle paylaşması üzerine kurulmuştur. Ekonomik büyümenin sağladığı refah artışı devam ettiği sürece bu zararın tazmin edilmesi, zarar verenin elde edeceği kardan bütünüyle yoksun kalmamasını sağlamakta; zararı tazmin etmesi halinde bile kar elde etmeye devam edecektir. Bu yaklaşım, zarar görenlerin sayısının fazla olması durumunda sağlıklı sonuçlar vermeyebilir (Yıldırım, 2004: 9).

1.7.1.3. Scitovsky Yaklaşımı

Dışsallıklara karşı bir önlem olarak pazarlık ölçütünü Scitovsky ele almıştır. Bu yaklaşıma göre bir ekonomik birimin üretim ya da tüketim faaliyeti sonucunda başka bir ekonomik birim dışsal maliyet yükleniyorsa dışsal maliyet yüklenen birim, buna neden olan ekonomik birimin söz konusu faaliyetini sınırlaması için pazarlığa girişmelidir. Bu pazarlık iki taraf arasında uzlaşma şeklinde olabilir (Aktan, 2006).

Piyasa ekonomisi çözümleri oluşan zararın giderilmesi konusunda tarafların kendi aralarında anlaşarak sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik uygulanan politikalarlardır. Kamu müdahalesi olmadan, kişi veya kurumları kendi aralarında anlaşarak oluşan dışsallığın içselleştirilmesi amaçlanır. Taraf sayısının fazla ve pazarlık maliyetinin yüksek olduğu durumlarda uygulamada aksaklıklar ortaya çıkabileceğinden sağlıklı sonuçlar vermeyebilir (Parlakay ve Yavuz, 2016: 213; Kesbiç, Baldemir ve İnci, 2010: 131).

1.7.3. Mali Tedbirler

Dışsallıklar sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar ve zararların önlenemediği durumlarda devlet müdahalesi gerekmektedir. Negatif dışsallıkların ortadan

kaldırılabilmesi için alınacak kamusal önlemlerin başında vergiler gelmektedir. Dışsallık yaratan mal ve hizmetler üzerine vergi konulması fikri ilk olarak A. J. Pigou tarafından ileri sürülmüştür. Daha sonra C. Plott tarafından negatif dışsallık yaratan mal ve hizmetler üzerinde düzenleyici vergilerin etkilerini incelemiştir. Vergilerin yanı sıra devletin aldığı diğer önlemler ise; sübvansiyonlar, kirlilik izni, harçlar ve doğrudan kontroller şeklinde olabilmektedir.

1.7.3.1.Pigou Tipi Vergiler

Öncelikle vergiyi tanımlamak gerekirse, kişilerden kamu harcamalarını karşılamak veya devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini sağlamak üzere zorla, nihai ve karşılıksız olarak doğrudan istenen mali yükümlülüktür. Devlet vergi ile belirli ekonomik faaliyetlerin seyrini değiştirebilmektedir.

Belirttiğimiz gibi dışsallığa neden olan mal ve hizmetlere vergi uygulanması fikri A. J. Pigou tarafından ortaya atılmıştır. Pigou, kişilerin neden olduğu ama maliyetlerine katlanmaktan kaçındıkları zararların yani dışsallıkların vergilemeyle içselleştirilmesini önermiştir (Değirmendereli, 2002: 84). Dışsallıkların azaltılmasında vergilerin kullanılmasının nedeni, sosyal maliyetler ile özel maliyetler ve sosyal fayda ile özel fayda arasında ortaya çıkan bir farkın giderilmesi gerektiğidir. Pigou, negatif bir dışsal ekonomi var olduğu zaman, optimalite durumunun, olumsuz dışsallık yaratan faktör ya da malın tüketim ya da kullanımına uygun bir vergi konması gerektirdiğini göstermiştir. Bu verginin birim başına oranı, olumsuz dışsal ekonominin marjinal etkisinin tahmin edilmiş parasal değerine eşittir (Nath, 1973: 44).

Vergiler piyasa ekonomisinin sağlıklı işlediği ekonomilerde negatif dışsallıkları düzeltmek için etkin bir araç olarak kabul edilir. Örneğin, alkol ve sigara kullanımına yönelik özel olarak uygulanan vergiler bu ürünlerin tüketiminde caydırıcı role sahip olmakta ve dolayısıyla olumsuz etkileri azaltma eğilimini taşımaktadır.

Pigou vergilerinin yanı sıra negatif dışsallığı azaltma bilmek adına günah vergileri de uygulandığı gözlemlenmiştir. Bağımlılık yaratan zararlı maddelerin ve negatif dışsallıklara yol açan sigara, alkol tüketimi, kumar, uyuşturucu kullanımı gibi faaliyetlerden günah vergilerinin alınması yaygın bir uygulamadır. Günümüzde

günah vergileri özel tüketim vergisi olarak adlandırılmaktadır. Sağlığa zararlı olan ve tüketildiğinde çevreye negatif dışsallık yayan sigara ve alkol tüketimi üzerinden alınan özel tüketim vergisi 4760 sayılı ÖTV Kanunu'nun A ve B cetvelinde yer almaktadır. Pigoviyen vergiler sınıfında yer alan günah vergileri ile negatif dışsallık yayan erdemsiz malların tüketimi kısılmak istenmiştir.

1.7.3.2.Plott Yaklaşımı

C. Plott 1966 yılında yaptığı çalışma ile Pigou tipi vergileri düzenleyici vergiler olarak nitelendirmiştir. Düzenleyici vergiler, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması için ve negatif dışsal ekonomilere karşı kullanılan vergilerdir. Buchanan ise negatif dışsal ekonomilere karşı düzenleyici vergilerin kullanılması halinde monopol ve tam rekabet piyasalarında refah kazancı ve kaybını geometrik olarak analiz etmiştir (Aktan, 2006). Özellikle özel tüketim vergileri dışsallıkların ortaya çıkardığı sorunların önlenmesine ve caydırıcılık özellikleri kullanılarak verilecek cezaların azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra bir kısım maliyeciler ise aşırı vergi yükü oluşacağını ileri sürerek bu durumun kaçak ürünlerin kullanılmasına sebep olacağını ifade etmişlerdir.

1.7.3.3.Sübvansiyonlar

Sübvansiyon, devletin kişi ve kurumlara karşılıksız olarak para, mal veya hizmet şeklinde yaptığı yardımlar olarak tanımlanmaktadır. Sübvansiyonlar genelde negatif dışsallıkların içselleştirilmesi amacıyla ve sosyal refahı yükseltmek için kullanılan politikaların başında gelmektedir. Bu yardım negatif dışsallıklardan zarar görenlere yapılan ödemelerdir. Bu ödemeler, kullanıldığında dışsal zararı azaltacak mal ve hizmetlerin dışsallıktan olumsuz etkilenenler tarafından tüketim arttırıcı yardımlardır. Sübvansiyonların uygulanma amacı piyasada etkin kaynak dağılımını sağlamaktır. Bir diğer ifade ile sosyal refahı arttırmak amacıyla uygulanan bir mali yardımdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ELEŞTİREL LİTERATÜR İNCELEMESİ

Paternalist devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen müdahalelerin teorik gerekçesi ve izlenen politikaların etkinliği literatürde sıklıkla ele alınan konulardandır. Erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkollü içecekler, uyuşturucu, sigara, tütün ürünleri gibi sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketiminin engellenmesi amacıyla gerçekleştirilen politikaların etkinliğini inceleme konusu olarak belirleyen çalışmanın bu bölümünde literatürdeki araştırmalar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

2.1. PATERNALİST MÜDAHALELER, ERDEMSİZ MALLAR VE POLİTİKA ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN İLGİLİ LİTERATÜR

Konunun sosyal refah açısından önemi gereği literatürde paternalist müdahaleler ve bu müdahalelerin etkilerine ilişkin çok sayıda teorik ve ampirik çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmı salt paternalistik müdahalelerin sosyal refah düzeyi üzerindeki etkilerini ele alırken (Durdu, 2009; Köksal, 2011; Savaşçı, 2013; Aycan, 2001; Türkkkan, 2013) bir kısmı ise günah vergileri ile erdemsiz malların engellenme politikalarına odaklanmıştır (Buyrukoğlu, Bozdoğan ve Köktaş, 2016; Uğur, Akdemir ve Gürsel, 2010; Turan ve Yurdakul, 2009; Sandalcı ve Sandalcı, 2018; Avcı ve Demirci, 2017; Önkan, 2018; Arslan, Başpınar ve Yazgan, 2017).

2.1.1. Paternalistik Müdahaleler ve Sosyal Refah Üzerindeki Etkileri

Devletin birey ile toplum ilişkisini düzenlemeyi amaçlayan birçok fonksiyonu vardır. Özellikle bireyin farkında olmadığı tehlikelerden korunması, şahsi ya da toplumsal faydanın artırılması doğrultusunda “Baba Devlet” görevini üstlenerek halkın refah düzeyini optimum seviyeye getirmeye çalışmaktadır. Paternalist devlet anlayışı çerçevesinde değerlendirilen bu müdahalelerin nedenleri, etkinliği ve sonuçlarını ortaya koyabilmek amacıyla literatürde çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Örneğin sosyal refah devleti başlığı altında Durdu, devletin nitelikleri, tanımı, sınırları vs. gibi konulara değinmiş ve farklı tarihsel dönemlerde farklı devlet tanımları yapıldığını ele alarak sosyal refah devletin özellikleri üzerinde durmuştur (Durdu, 2009). Bunun yanında paternalizm ve paternalistik liderlik ile ilgili temel bilgilere yer veren Köksal, paternalist liderlik türlerinden bahsetmiş ve diğer liderlik türleri ile ilişkisi tartışılarak, Batı ve Doğu kültürlerini ele almakla birlikte Türk toplum kültüründe de paternalizm anlayışına değinmiştir. Türkiye'nin de Doğu toplum kültürlerinde olduğu gibi paternalist yaklaşımın benimsendiği tezini ileri sürmüştür. Son bölümde ise paternalizmin işletme yönetim ve fonksiyonlarına etkisini incelemiştir (Köksal, 2011). Bir diğer çalışmada ise Asya, Orta Doğu ve Latin Amerika kültürlerinde ki en yaygın kültürel ve yönetsel özelliklerden biri olan paternalizmin kavramsallaştırılması ve işleyişine odaklanmaktadır (Aycan,2006). Çağdaş edebiyattan paternalizmin çeşitli tanımlarını inceleyen Hershey karşıt görüşler içerisinde yeterli kabul edilen iki gerekli koşul kullanılarak alternatif bir tanım geliştirmiştir (Hershey, 1985).

Yine paternalist devlet anlayışının bir gereği olarak günah vergileri üzerine çalışma yapan Buyrukoğlu, Bozdoğan ve Köktaş bu çalışmada Türkiye özelinde günah vergisi niteliğindeki özel tüketim vergisi üzerinde analiz yapmışlardır. Devletin erdemsiz mallar üzerine yoğunlaşarak uygulama alanı bulduğu paternalizm sayesinde bu mal ve hizmetlerin tüketiminin önüne geçilmesinde vergilerin önemli bir araç olduğunu ele almıştır (Buyrukoğlu, Bozdoğan ve Köktaş, 2016).

Ayrıca ulusal kültür, örgüt kültürü ve doğu kültürüne özgü bir liderlik modeli olan paternalist liderlik tarzı arasındaki etkileşimleri üzerinde duran Çalışkan, bu etkileşimlerin kuramsal ve görgül olarak ortaya konulmasını hedeflemiştir (Çalışkan, 2015). Bir diğer çalışmada ise Savaşçı, Türkiye'de öncelikle paternalizm kavramı üzerinde durmuş ve kendini baba rolünde gören devletin kanun yapma sürecindeki paternalist söylemleri ve bu söylemler sonucu şekillenen yasaların uygulamalarını diğer ülke uygulamaları ile karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bunun yanı sıra birçok sağlık problemine neden olan sigara tüketiminin kontrol altına alınmasını amaçlayan sigara yasağı uygulamalarına değinmiştir (Savaşçı, 2013).

Paternalizm hakkında yapılan başka bir çalışmada ise negatif özgürlük, pozitif özgürlük ve cumhuriyetçi özgürlük anlayışına değinerek pozitif özgürlüğün

neden doğal olarak paternalist bir yaklaşım olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır (Bal, 2014).

Türkiye’de yönetim anlayışının bir örneği olan paternalizm olgusunun üç görgül araştırmasını inceleyen Aycan ilk çalışmada paternalizmin kuramsal çerçevesi belirtmeye çalışılmış, ikinci çalışmada paternalizmin kurum kültürü ve insan kaynakları uygulamaları üzerindeki etkisi incelenmiş son çalışmada ise Türkiye’nin 6 bölgesinde bulunan 15 üniversiteden toplanan verilerle gençlerin liderlik tercihleri ölçülmek istenmiştir (Aycan, 2001).

Bunun yanında Türkkan (2013), paternalist devlet anlayışı üzerinde durularak bu devlet anlayışının çeşitleri ele almış ve rekabet kültürü ile ilişkisi incelemiştir. Türkiye’de paternalist devlet anlayışının rekabet kültürü gelişimini engelleyici bir faktör olduğu tespit edilmiştir (Türkkan, 2013).

2.1.2. Paternalistik Devlet Anlayışının Bir Politika Aracı: Vergiler

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan pek çok ülkede günümüzde vergiler sadece mali ve ekonomik amaçlarla değil sosyal ve/veya ahlaki amaçlar doğrultusunda da şekillendirilmektedir. Nitekim günah vergileri olarak değerlendirilen bir takım özel vergiler ile devletler erdemsiz olarak değerlendirdikleri mal ya da hizmetlerin talebini önlemek üzere politikalar geliştirmektedir. Literatürde söz konusu vergilerin gerekliliklerini ve etkilerini irdeleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Sigara ve alkol üzerindeki dolaylı vergilerin sağlık harcamaları üzerindeki etkisini inceleyen Uğur, Akdemir ve Gürsel regresyon analizi kullanarak sağlık reformunun ve 2004 yılındaki Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi’nin sağlık harcamaları üzerindeki etkisi analiz edilmiştir (Uğur, Akdemir ve Gürsel, 2010). Günah vergileri üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Turan ve Yurdakul tarafından yapılmıştır. Çalışma da günah vergilerinin özellikleri üzerinde durularak zararlı alışkanlıkları yani erdemsiz malların tüketimini önlemede ki etkinliği incelenmiştir. Sosyal ve ekonomik alana müdahale sınırları ele alınmıştır.(Turan ve Yurdakul, 2009). Carruthers makalesinde hem devlet hem de federal düzeylerde günah vergilerinin tarihini kısaca ele alarak mali ve kültürel öneminin birleştiğini göstermek için hesaplama yöntemlerini kullanmıştır (Carruthers, 2016). Günah vergilerini ele alan Lorenzi ise vergilerin davranışa

uygulanan olumsuz bir sonuç olarak tanımlamakta ve günah vergilerini cezalandırma ilkesi ile ele almıştır (Lorenzi,2004).

Günah vergilerinden en önemlisi olan sigara ve alkol mamulleri üzerinden ülkemizde alınan özel tüketim vergisinin uygulama ve etkinliğini inceleyen Sandalcı ve Sandalcı bu ürünlerin tüketimini azaltmadaki rolünü tablolar yardımıyla analiz etmiştir. Günah vergilerini tanımlayarak bir günah vergisi olan özel tüketim vergisinin 2004-2017 yılları esas alınarak incelemeler yapmıştır (Sandalcı ve Sandalcı, 2018). Günah vergisi üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Avcı ve Demirci tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Türkiye’de son yıllarda alkollü içkiler ve sigara üzerindeki vergi oranlarındaki artışların günah vergisi fonksiyonunu yerine getirip getirmediği konusunda incelemeler yapmıştır. Uygulama bölümünde ise vergi oranları, iç satış miktarları ve nüfus artış oranı da dikkate alınarak değerlendirme yapılmak istenmiştir. Günah vergisi olarak özel tüketim vergisinin III sayılı listesine göre 2007-2016 yılları arasında analizler yapılmıştır (Avcı ve Demirci, 2017).

Dünyanın gelişmiş ülkeler olarak önemli bir kısmını oluşturan Avrupa Birliği ülkelerinin KDV oranlarında yer alan gıda ürünlerine dair günah vergileri karşılaştırmalı olarak Önkan tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada, Avrupa Birliği’nde yer alan ülkelerin katma değer vergilerinin standart ve indirilmiş oranlarındaki gıda ürünlerinin günah vergilerine uygun şekilde yapılandırılıp yapılandırılmadığı konusu değerlendirmeler yapılarak ele alınmaktadır (Önkan, 2018).

Farklı bir çalışmada ise Türkiye’nin alkol tüketimini, vergi oranlarını alkollü içecek ve toplumun akşam 10’dan sonra alkollü içki satış yasağına karşı tutumunu anket, istatistiksel veri ve toplum yorumuyla ele almaya çalışılmıştır (Arslan, Başpınar ve Yazgan, 2017).

Kamu hizmetlerinin finansmanında en verimli kamu gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Vergiler içerisinde özel tüketim vergileri önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda özel tüketim vergisinin mali amaçları dışında özellikle alkol ve tütün mamullerinde tüketimi kısma gibi mali olmayan amaçları üzerinde de literatür incelemesi yapılmıştır. Uygulanan artan oranlı vergi ile tüketimde azalmanın olmadığı aksine kaçak tüketimi arttığı ortaya konulmuştur (Hayrullahoğlu, 2015).

Yüksek derecede tatlandırılmış ve önceden karıştırılmış alkollü içecekler olarak adlandırılan alkopopun gençler arasındaki tüketimi artmış bulunmaktadır.

Dolayısıyla alkokop vergilerinin gençlerin alkol tüketimi üzerine etkileri incelenmiştir. Alınan vergiler ile tüketim azalmış ancak farklı alkollü içeceklerin ikame edildiği gözlemlenmiştir (Ekinci ve Turan, 2013). Alkolün yanı sıra tütün mamulleri üzerinde de birçok çalışma yapılmıştır. Küresel Tütün Kontrolü İçin Politika Paketi olarak adlandırılan MPOWER politikalarının genç sigara kullanıcılarının sigara içme isteği üzerindeki etkileri yapılan analizlerle açıklanmaya çalışılmıştır (Aytaç ve Kılıç, 2015). Başka bir çalışmada ise sigara bağımlılığına yönelik müdahale yöntemleriyle ilgili çeşitli yaklaşımlar üzerinde durulmuştur (Korkmaz ve Şimşek, 2017).

Başka bir çalışmada ise Türkiye'nin uyuşturucu politikası "süreç model" açısından analiz eden Akgül ve Kaptı bu sürecin geçirmiş olduğu aşamalar teorik ve pratik uygulamalar yönünden değerlendirilmiştir (Akgül ve Kaptı, 2010). Çevre kirliliği sonucu oluşan dışsallıklar zaman içerisinde hem kamu hem de piyasa aracılığıyla çevre vergileri ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile diğer OECD ülkelerindeki çevresel vergilerin yıllara göre değişimi incelenmiş ve karşılaştırılmalı analizi yapılmıştır (Buyrukoğlu ve Öz, 2012).

Negatif dışsallıkların bir örneği olan çevre kirliliği Kargı ve Yüksel tarafından da ele alınmıştır. Bu dışsallığın içselleştirilmesinde vergiler, sübvansiyonlar, harçlar ve pazarlanabilir kirlilik hakları gibi kamu ekonomisi çözümlerine ve piyasa çözümlerine değinilmiştir (Kargı ve Yüksel, 2010). Bu konuyu inceleyen bir diğer çalışma Parlakay ve Yavuz tarafından öne sürülmüştür. Kargı ve Yüksel'in çalışmasına katılarak çevresel negatif dışsallığı önlemede ki piyasa mekanizması ve kamu müdahaleleri araçlarından bahsedilmiştir (Parlakay ve Yavuz, 2016). Bir diğer çalışmada ise çevre vergilerinin kavramsal açıklanmasına, türlerine, gelişimine ve yabancı ülkelerdeki ve Türkiye'deki çevre vergileri uygulamaları ile bu uygulamaların karşılaştırılmaları üzerinde durulmuştur (Bilgin ve Orkunoğlu, 2010).

Sigara üzerine yapılan başka bir araştırma ise Uğur ve Kömürcüler tarafından ele alınmıştır. Sigaranın vergilendirilmesi durumunda satış fiyatları ve kamu gelirleri etkilenmekle beraber kaçakçılığa teşvik edildiği gözlemlenmiştir. Yaptıkları çalışma ile AB'deki sigara üzerinden alınan vergiler incelenmiş ve Türkiye'deki sigara vergilerinin etkinliği analiz edilmiştir (Uğur ve Kömürcüler, 2015).

Sağlık çalışanlarına yapılan bir çalışmada yöneticilerine karşı paternalistik liderlik algılarını bireysel ve demografik özelliklerine göre belirlenmesindeki değişkenlik ele alınmıştır (Aldoğan, Uğurluoğlu vd. , 2017). Dışsallıkların ekonomi üzerindeki etkilerini ele alan bir diğer çalışmada özele inilerek Muğla yöresinde bulunan Yatağan Termik Santrali'nin neden olduğu negatif dışsallık sonucu oluşan dışsal maliyetler ele alınmıştır (Baldemir, İnci ve Kesbiç, 2010).

Kamu ekonomisine değinilerek dışsallıkların olumlu ve olumsuz sonuçlarından bahsedilen çalışmada dışsallıkların içselleştirilmesi piyasa ve devlet müdahaleleri çerçevesinde yapıldığı ele alınmıştır (İnan, 2018). Tütün ve alkol ürünleri ile ilgili yapılan bir çalışmada ise tütün ve alkol ürünleri kullanan yoksul hanelerin vergi artışı sonucu nasıl bit etki alanına girdikleri ele alınmıştır. Diğer çalışmaları destekler nitelikte kalitesiz ikame mallara yöneldikleri gözlemlenmiştir (Black ve Mohamed, 2006).

Özel tüketim vergisinin temel amacını ele almasının yanı sıra alkollü içecekler ve tütün mamulleri üzerinden alınan özel tüketim vergilerinin ülke bazında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'nin OECD üyesi ülkeler içerisinde özel tüketim vergisinin en yüksek olduğu çalışmanın önemini vurgulamaktadır (Çelikkaya, 2011). Taylar'ın ele aldığı çalışmada ise özel tüketim vergileri ve uygulama alanları incelenmiştir (Taylar, 2010).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde sosyal refahın artırılabilmesi sürecinde birey ve toplumun sağlığını olumsuz etkileyen maddeler olarak nitelendirilen erdemsiz mal ve hizmetlerin paternalistik devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müdahaleler ile kontrol altına alınıp alınamayacağını belirleyebilmek için geliştirilen ampirik analize yer verilmektedir. Bu kapsamda öncelikle çalışmada kullanılan veri seti ile yararlanılan yöntem değerlendirilmekte sonrasında ise analiz sonuçları tartışılmaktadır.

3.1. METODOLOJİK ÇERÇEVE

Çalışmanın ampirik analiz kısmında ülke gruplarına göre izlenen politikaların ve politika sonuçlarının anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirleyebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Varyans analizi (ANOVA) kavramı istatistikte birçok yöntemi kapsayan ve bu yöntemler topluluğuna verilen bir ad olarak bilinmektedir. Varyans analizinin en yalın hali ise tek yönlü varyans (One-Way Anova) analizidir.

Tek yönlü varyans analizi üç ya da daha fazla grup arasında belirli bir değişkene dayalı olarak ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu grupların ölçülmek istenen değişkene göre ortalamaları açısından bir farklılık olup olmadığı test edilirken hata payı % 5 olarak kabul edilir. Bu durum hata yapılmama olasılığının % 95 olduğunu gösterir. Bu analiz sonuçlarından en az birisi anlamlı olduğunda ANOVA sonucu da anlamlı bulunur. ANOVA testi için kurulan hipotezler;

H_0 : Ele alınan grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Ele alınan gruplardan en az ikisinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

şeklindedir.

Sonuç anlamlı çıkmadığında H_0 hipotezi reddedilemediğinden işlem burada sonlandırılmaktadır. Ne var ki anlamlılık düzeyinin (p değeri) %5 ve %1'in altında olması durumunda ise H_0 hipotezi reddedilmekte ve H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Yani grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu kabul edilmektedir.

ANOVA testi sonucunda gruplar itibariyle fark tespit edilirse, farklılığın hangi alt grup ya da gruplardan kaynaklandığı çoklu karşılaştırma yöntemlerinden olan "Post-Hoc" testleri ile tespit edilmektedir (Çelikay, 2009: 153). İstatistiksel uygulamada çok sayıda "Post-Hoc" testi bulunmaktadır. Bu testlerden hangisinin kullanılacağına ise varyansların homojenliğine bakılarak karar verilmektedir. Homojenlik olması durumunda teknikler arasından genellikle Scheffe, Tukey ve Duncan kullanılmaktadır. Homojenlik olmaması durumunda ise kullanılan teknikler Tamhane's T2, Dunnett's T3, Games-Howell ve Dunnett's C olarak sıralanmaktadır.

ANOVA testinin uygulanabilmesi için i) Örneklemelerin verileri normal veya normale yakın dağılıma sahip olmalı, ii) elde edilen varyanslar homojen olmalı, iii) farklı gruplardaki bireyler rassal olarak seçilmeli, iv) aynı grup içindeki kişiler birbirinden bağımsız ve rassal seçilmeli, v) veriler nicel olmalıdır. Ancak bu varsayımlar ve kısıtlar halinde Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları tutarlı olmaktadır.

3.2. AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın ampirik analiz kısmında erdemsiz bir mal olarak değerlendirilen sigara ve tütün mamullerine karşı farklı gelişmişlik seviyesindeki devletlerin izledikleri politikalar esas alınarak paternalistik politikalar izleyen hükümetlere ilişkin bir indeks geliştirilmiştir. Sonrasında ise bu indeks esas alınarak ülkeler gruplandırılmış, söz konusu gruplar arasında müdahaleci politikaların bir aracı olan vergiler, sigara kullanım sıklığı ve müdahaleci politikalara uyum başlıklarında anlamlı farklılık olup olmadığı irdelenmiştir.

3.2.1. Veri Seti ve Örneklem

Analiz sürecinde kullanılan değişkenler Dünya Sağlık Örgütü'nün veri bankasından yararlanılarak derlenmiştir. Yapılan ön inceleme neticesinde tüm

ülkelerin verilerine ulaşılamaması nedeniyle 194 ülkeden sadece 107 ülke örneklem dâhiline alınmıştır. Çalışmada kullanılan verilere ilişkin özet bilgiler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Veriler

Değişken Açıklaması	Düzyey, Kod, Açıklama
Herhangi bir tütün ürününün günlük içilme durumu (yaşa standardize edilmiş oranı 100 kişide gözlem)	Ortalama (GeneIO), Erkek (GeneIE), Kadın (GeneIK),
Günlük sigara içimi (yaşa göre standardize edilmiş oranı 100 kişide gözlem)	Ortalama (SigaraO), Erkek (SigaraE), Kadın (SigaraK),
Düzenlemelere Uyum Seviyesi	Ortalama (Uyum)
Devlet Müdahale Endeksi	58 soruya verilen yanıtlar esas alınarak 9 grup oluşturulmuştur (Sorular EK 1’de yer almaktadır)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - özel tüketim vergisi (ÖTV)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi – (Advalorem tüketim)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi – (İthalat Vergileri)
Vergisel Düzenlemeler	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi – (KDV)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi – (Diğer Vergiler)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi – (Toplam Vergi)
	Vergi yapısı: Fiyat içerisindeki ödenen vergi oranı (Fiyat İçi Vergi Payı)

Araştırma kapsamında öncelikle Dünya Sağlık Örgütü'nce ülkelerin sigara ile mücadelede uyguladıkları politikalara ilişkin istatistiksel olarak derlenen “Genel Politikalar”, “Yasaklar”, “Tedaviler”, “Uyarılar”, “Pazarlama Düzenlemeleri”, “Reklam Yasakları” ve “Yönetmelik-İdari Tedbirler” başlıklarına ilişkin 58 adet alt istatistikten yararlanılarak devlet müdahale indeksi geliştirilmiştir. Söz konusu indekste belirlenen tüm tedbirleri uygulayan farazi bir ülkenin en yüksek 138 puan alacağı, hiçbir düzenleme getirmeyen ülkenin ise en düşük 57 puan alacağı belirlenerek ülkelere göre puanlama gerçekleştirilmiş ve yüzde olarak tertiplenmiştir. Bu kapsamda tüm düzenlemeleri yapan ülkenin % 100, hiçbir düzenlemeyi uygulamayan ülkenin ise % 41,30 skoruna sahip olacağı bir yelpazede ülkeler sıralanmıştır. Sonrasında ise ülkelerin müdahale düzeyleri en yüksek müdahaleci politikalara sahip ülkeden en düşük müdahaleci politikalara sahip ülkeye dokuz gruba ayrılmıştır (En yüksek 1, en düşük 9). Ülke grupları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Örneklem Kapsamındaki Ülkeler ve Devlet Müdahale Endeksi

Ülke Grupları	Ülkeler	Endeks 100
1,00	Panama	94,93
1,00	Türkiye	94,93
1,00	Uruguay	93,48
1,00	Brezilya	92,75
1,00	Kolombiya	91,30
1,00	Birleşik Krallık	91,30
1,00	Arjantin	90,58
2,00	Yenizelanda	89,86
2,00	Kosta Rika	89,13
2,00	Mauritius	89,13
2,00	Mongolistan	88,41
2,00	Nepal	88,41
2,00	Tayland	88,41
2,00	Şili	87,68
2,00	İran	87,68
2,00	İspanya	87,68
2,00	İrlanda	86,96
2,00	Ekvator	86,23
3,00	Hindistan	85,51
3,00	Lübnan	85,51

3,00	Malta	85,51
3,00	Brunei Sultanlığı	84,78
3,00	Singapur	84,78
3,00	Seyşeller	84,06
3,00	Arnavutluk	83,33
3,00	Burkina Faso	83,33
3,00	Macaristan	83,33
3,00	Namibya	83,33
3,00	Norveç	83,33
3,00	Rusya Federasyonu	83,33
3,00	Bulgaristan	81,16
3,00	Yunanistan	81,16
3,00	Jamaika	81,16
3,00	Vietnam	81,16
3,00	Honduras	80,43
3,00	Sri Lanka	80,43
4,00	Pakistan	79,71
4,00	Samoa	79,71
4,00	Senegal	79,71
4,00	Ukrayna	79,71
4,00	Kanada	78,99
4,00	Mısır	78,99
4,00	Fransa	78,99
4,00	Kazakistan	78,26
4,00	Belçika	77,54
4,00	Meksika	77,54
4,00	Peru	77,54
4,00	Kongo	76,81
4,00	Letonya	76,81
4,00	Filipinler	76,81
4,00	Litvanya	76,09
4,00	Nauru	76,09
4,00	Suudi Arabistan	75,36
4,00	Slovenya	75,36
5,00	Hırvatistan	74,64
5,00	Nijer	74,64
5,00	Kırgızistan	73,91
5,00	Lüksemburg	73,91
5,00	Sırbistan	73,91
5,00	Polanya	73,19
5,00	Portekiz	73,19
5,00	Ürdün	72,46
5,00	Malezya	72,46
5,00	Çekya	71,74
5,00	Fiji	71,74
5,00	İtalya	71,74

5,00	Bangladeş	71,01
5,00	Finlandiya	71,01
5,00	Kiribati	71,01
5,00	Moldova Cumhuriyeti	71,01
5,00	Izlanda	70,29
5,00	Slovakya	70,29
6,00	Endonezya	69,57
6,00	Kenya	69,57
6,00	Benin	68,84
6,00	Danimarka	68,84
6,00	Kore Cumhuriyeti	68,84
6,00	Hollanda	68,12
6,00	Romanya	68,12
6,00	Bahreyn	67,39
6,00	Fas	67,39
6,00	Myanmar	67,39
6,00	Comoros	65,94
6,00	Gana	65,94
6,00	Ermenistan	65,22
6,00	Barbados	65,22
6,00	Estonya	65,22
6,00	Güney Afrika	65,22
7,00	Zambia	64,49
7,00	Uganda	63,77
7,00	Belarus	63,04
7,00	Gürcistan	63,04
7,00	Almanya	63,04
7,00	İsrayil	62,32
7,00	Andorra	61,59
8,00	Nijerya	59,42
8,00	İsviçre	59,42
8,00	Tonga	59,42
8,00	Özbekistan	59,42
8,00	Mali	58,70
8,00	Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti	58,70
8,00	Mozambik	56,52
8,00	Bosna ve Hersek	55,07
9,00	Dominik Cumhuriyeti	54,35
9,00	Paraguay	53,62
9,00	Cabo Verde	50,00
9,00	Liberya	44,93

En Düşük Endeks Değeri 41,3

Tablo 2, 107 ülke için Ek 1’de yer alan değerlendirmelerden esinlenerek yapılan gruplandırma ve müdahale endeksine ilişkin hesaplamalara yer vermektedir. Burada en düşük müdahale değeri 9, en yüksek müdahale değeri 1 olup, geliştirilen endekste değer aralıkları 5’er puanlık frekanslarla belirlenmiştir. Yapılan sınıflandırmaya göre en düşük müdahale endeksine sahip ülke Liberya iken, Panama ile Türkiye en yüksek müdahale endeksine sahip iki ülkedir. Tablo 3 ise çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin özet

Tablo 3. Verilere İlişkin Özet Bilgiler

	Ortalama	Medyan	Mod	Varyans	Minimum	Maximum
GenelO	18,6748	18,6000	11,90 ^a	67,132	1,00	45,60
GenelE	27,7579	27,1000	35,70	139,237	1,00	63,90
GenelK	9,9196	6,4000	,80 ^a	80,020	,20	42,80
SigaraO	15,5402	15,5000	11,50	53,603	1,00	31,10
SigaraE	23,2150	21,8000	16,80 ^a	115,786	1,00	59,40
SigaraK	8,1477	4,6000	,60	60,847	0,00	30,00
Uyum	3,8715	3,4400	0,00	9,249	0,00	10,00
ÖTV	26,9159	26,7000	0,00	451,764	0,00	77,80
Advolorem Tüketim	16,8393	10,0000	0,00	366,860	0,00	65,30
Gümrük Vergisi	,7383	0,0000	0,00	18,908	0,00	40,00
KDV	12,9019	14,9000	15,30 ^a	30,405	0,00	25,00
Diğer Vergiler	,2346	0,0000	0,00	1,454	0,00	11,00
Toplam Vergi	57,6131	64,1000	69,80	457,353	0,00	88,90
Fiyat İçi Vergi Payı	43,7448	50,6000	0,00	416,093	0,00	77,78
Endeks 1	103,2336	104,0000	115,00	221,954	62,00	131,00
Endeks 100	74,8069	75,3600	83,33	116,550	44,93	94,93

3.2.2. Tek Yönlü Varyans Analizine İlişkin Bulgular

Çalışmanın analiz kısmında devlet müdahale endeksi ile türetilen ülke grupları referans alınarak söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla sigara kullanımı, izlenen politikalara vatandaşların uyumu ve bir müdahale aracı olarak vergisel araçların kullanımı itibariyle ülke grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi yardımıyla irdelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi ile üç ya da daha fazla grup arasında belirli bir değişkene dayalı olarak ortalamalar arasında anlamlı farkın olup olmadığı belirlenmektedir. Analiz sürecinde “Devlet müdahale endeksine göre oluşturulan

ülke grupları itibariyle zararlı ürün ya da sigarı kullanımı, politikalara uyum seviyesi ve vergisel düzenlemeler itibariyle ortalamalar arasında fark yoktur” boş hipotezi test edilmiştir. Aralarında anlamlı farklılık çıkan grupların detay değerlerine ise Posthoc Testleri ile bakılmıştır.

Tablo 4. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F değeri	Anlam düzevi
GenelO	Gruplar arası	690,069	8	86,259	1,316	,245
	Grup içi	6425,873	98	65,570		
	Toplam	7115,942	106			
GeneE	Gruplar arası	1504,741	8	188,093	1,391	,210
	Grup içi	13254,340	98	135,248		
	Toplam	14759,081	106			
GenelK	Gruplar arası	590,833	8	73,854	,917	,506
	Grup içi	7891,336	98	80,524		
	Toplam	8482,169	106			
SigaraO	Gruplar arası	455,320	8	56,915	1,067	,392
	Grup içi	5226,577	98	53,332		
	Toplam	5681,897	106			
SigaraE	Gruplar arası	950,517	8	118,815	1,028	,420
	Grup içi	11322,799	98	115,539		
	Toplam	12273,316	106			
SigaraK	Gruplar arası	471,000	8	58,875	,965	,468
	Grup içi	5978,807	98	61,008		
	Toplam	6449,807	106			
Uyum	Gruplar arası	605,851	8	75,731	19,816	,000**
	Grup içi	374,533	98	3,822		
	Toplam	980,383	106			
ÖTV	Gruplar arası	3933,689	8	491,711	1,096	,372
	Grup içi	43953,294	98	448,503		
	Toplam	47886,983	106			
Advalorem Vergi	Gruplar arası	3502,540	8	437,818	1,213	,300
	Grup içi	35384,595	98	361,067		
	Toplam	38887,135	106			
İthalat Vergisi	Gruplar arası	87,651	8	10,956	,560	,808
	Grup içi	1916,602	98	19,557		
	Toplam	2004,253	106			
KDV	Gruplar arası	280,888	8	35,111	1,170	,325
	Grup içi	2942,031	98	30,021		
	Toplam	3222,920	106			
Diğer Vergiler	Gruplar arası	14,082	8	1,760	1,232	,289
	Grup içi	140,020	98	1,429		
	Toplam	154,102	106			
Toplam Vergi	Gruplar arası	7967,152	8	995,894	2,409	,020*
	Grup içi	40512,289	98	413,391		
	Toplam	48479,442	106			
Fiyat İçi Vergi Payı	Gruplar arası	6311,812	8	788,977	2,046	,049*
	Grup içi	37794,064	98	385,654		
	Toplam	44105,877	106			

Normal dağılıma sahip ve ikiden fazla grubun olduğu veri setlerinde ortalamalar arası farklılığın anlamlılık derecesini ölçmek için kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi çerçevesinde; anlam düzeyi (p değeri) 0,05'ten küçük ise “Grupların

ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur” şeklindeki boş hipotezin reddedilmesi söz konusudur.

Tablo 4’te yer alan Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına göre kamu müdahalesi endeksi grupları arasında sadece uyum, toplam vergi ve fiyat içi vergi payı değişkenleri itibariyle istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. Nitekim uyum değişkeni için gruplar arasında anlamlı farklılık yoktur şeklindeki boş hipotez % 1 anlam düzeyinde reddedilmektedir. Yine toplam vergi ve fiyat içi vergi payı değişkenleri itibariyle gruplar arasında anlamlı farklılığın olmadığına ilişkin boş hipotez % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak reddedilmektedir. Bu durum özellikle tütün mamulleri ile sigara kullanımı, erdemsiz mallar üzerinden alınan ÖTV, KDV, gümrük vergisi, advalorem ya da spesifik vergiler ile diğer özel vergiler itibariyle anlamlı bir farklılık olmadığını yansıtmaktadır. Buna karşılık farklı müdahalecilik düzeyine sahip ülkelerdeki bireylerin uygulanan politikalara uyumu ile erdemsiz mal gruplarına uygulanan toplam vergi itibariyle ülke grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Söz konusu değişkenler itibariyle farklılığın kökenlerini belirleyebilmek amacıyla Post-Hoc testlerinden Scheffe Testi yapılmıştır.

Tablo 5. Mali Uyum İçin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken			Ortalama Fark	Std. Hata	Anlam Düzeyi
Politikalara Uyum Düzeyi	p1	p2	,56026	,94520	1,000
		p3	2,06960	,87080	,686
		p4	4,08294**	,87080	,009
		p5	5,84294**	,87080	,000
		p6	6,36634**	,88590	,000
		p7	5,87429**	1,04496	,000
		p8	7,13696**	1,01177	,000
		p9	7,45821**	1,22532	,000
		p2	p1	-,56026	,94520
	p3		1,50934	,74817	,847
	p4		3,52268**	,74817	,008
	p5		5,28268**	,74817	,000
	p6		5,80608**	,76570	,000
	p7		5,31403**	,94520	,000
	p8		6,57670**	,90838	,000
	p9		6,89795**	1,14143	,000
	p3	p1	-2,06960	,87080	,686

		p2	-1,50934	,74817	,847	
		p4	2,01333	,65164	,311	
		p5	3,77333**	,65164	,000	
		p6	4,29674**	,67170	,000	
		p7	3,80468*	,87080	,022	
		p8	5,06736**	,83069	,000	
		p9	5,38861**	1,08063	,004	
		p4	p1	-4,08294**	,87080	,009
			p2	-3,52268**	,74817	,008
	p3		-2,01333	,65164	,311	
	p5		1,76000	,65164	,510	
	p6		2,28340	,67170	,188	
	p7		1,79135	,87080	,832	
	p8		3,05403	,83069	,110	
	p9		3,37528	1,08063	,296	
	p5		p1	-5,84294**	,87080	,000
		p2	-5,28268**	,74817	,000	
		p3	-3,77333**	,65164	,000	
		p4	-1,76000	,65164	,510	
		p6	,52340	,67170	1,000	
		p7	,03135	,87080	1,000	
		p8	1,29403	,83069	,963	
		p9	1,61528	1,08063	,971	
		p6	p1	-6,36634**	,88590	,000
	p2		-5,80608**	,76570	,000	
	p3		-4,29674**	,67170	,000	
	p4		-2,28340	,67170	,188	
	p5		-,52340	,67170	1,000	
	p7		-,49205	,88590	1,000	
	p8		,77063	,84651	,999	
	p9		1,09188	1,09284	,998	
	p7		p1	-5,87429**	1,04496	,000
		p2	-5,31403**	,94520	,000	
		p3	-3,80468*	,87080	,022	
		p4	-1,79135	,87080	,832	
		p5	-,03135	,87080	1,000	
		p6	,49205	,88590	1,000	
		p8	1,26268	1,01177	,991	
		p9	1,58393	1,22532	,989	
		p8	p1	-7,13696**	1,01177	,000
	p2		-6,57670**	,90838	,000	
	p3		-5,06736**	,83069	,000	
	p4		-3,05403	,83069	,110	
	p5		-1,29403	,83069	,963	
	p6		-,77063	,84651	,999	
p7	-1,26268		1,01177	,991		
p9	,32125		1,19715	1,000		
p9	p1		-7,45821**	1,22532	,000	
	p2	-6,89795**	1,14143	,000		
	p3	-5,38861**	1,08063	,004		
	p4	-3,37528	1,08063	,296		
	p5	-1,61528	1,08063	,971		

		p6	-1,09188	1,09284	,998
		p7	-1,58393	1,22532	,989
		p8	-,32125	1,19715	1,000

* % 5, ** % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 5, mali uyum değişkeni itibariyle ülke grupları arasındaki istatistiksel farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen Scheffe Testi sonuçlarına yer vermektedir. Test sonuçlarına göre müdahaleci politikalara ilişkin en yüksek endeks değerine sahip 1'inci gruptaki ülkeler ile sırasıyla 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardaki ülkeler arasında % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Benzer şekilde 2'inci gruptaki ülkeler de 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardan; 3'üncü gruptaki ülkeler 5, 6, 7, 8, 9 nolu gruplardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Buna karşılık 4'üncü gruptaki ülkeler sadece 1 ve 2 nolu gruptan; 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardaki ülkeler ise benzer şekilde en yüksek paternalist politikaların izlendiği ilk üç gruptan istatistiksel olarak farklı uyum düzeyine sahiptir.

Tablo 6. Uyum Değişkeni İçin Scheffe Testi Sonuçları

Grup İndeksi	Ülke Sayısı	Ortalama Değerler		
		1	2	3
p9	4	,6375		
p8	8	,9588		
p6	16	1,7294		
p7	7	2,2214		
p5	18	2,2528		
p4	18	4,0128	4,0128	
p3	18		6,0261	6,0261
p2	11		7,5355	7,5355
p1	7			8,0957
Sig.		,106	,075	,740

Tablo 6'da ülke gruplarına ilişkin ortalama değerlerin yer almaktadır. Söz konusu tabloya göre en yüksek müdahaleci politikaların uygulandığı ülkelerde uyum değeri 10 üzerinden 8,09 iken en düşük müdahaleci politikalar demetine sahip ülkelerin yer aldığı grupta ise uyum düzeyi 0,63'tür. Burada dikkat çeken husus, müdahalecilik arttıkça uyumun da artıyor olmasıdır. Nitekim 1, 2 ve 3'üncü

gruplarda yer alan nispeten yoğun müdahaleci ülkelerde uyum düzeyi de bir hayli yüksektir.

Tablo 7. Toplam Vergi İçin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		Ortalama Fark	Std. Hata	Anlam Düzeyi	
Toplam Vergi	p1	p2	6,04026	9,83040	1,000
		p3	8,14127	9,05660	,999
		p4	9,51905	9,05660	,997
		p5	-,14206	9,05660	1,000
		p6	15,01071	9,21373	,952
		p7	11,31429	10,86792	,997
		p8	23,84821	10,52282	,741
		p9	38,43571*	12,74376	,021
	p2	p1	-6,04026	9,83040	1,000
		p3	2,10101	7,78120	1,000
		p4	3,47879	7,78120	1,000
		p5	-6,18232	7,78120	1,000
		p6	8,97045	7,96354	,996
		p7	5,27403	9,83040	1,000
		p8	17,80795	9,44748	,892
		p9	32,39545*	11,87134	,0112
	p3	p1	-8,14127	9,05660	,999
		p2	-2,10101	7,78120	1,000
		p4	1,37778	6,77734	1,000
		p5	-8,28333	6,77734	,992
		p6	6,86944	6,98592	,998
		p7	3,17302	9,05660	1,000
		p8	15,70694	8,63944	,911
		p9	30,29444*	11,23894	,0321
	p4	p1	-9,51905	9,05660	,997
		p2	-3,47879	7,78120	1,000
		p3	-1,37778	6,77734	1,000
		p5	-9,66111	6,77734	,979
		p6	5,49167	6,98592	1,000
		p7	1,79524	9,05660	1,000
		p8	14,32917	8,63944	,947
		p9	28,91667	11,23894	,580
	p5	p1	,14206	9,05660	1,000
		p2	6,18232	7,78120	1,000
		p3	8,28333	6,77734	,992
		p4	9,66111	6,77734	,979
		p6	15,15278	6,98592	,786
		p7	11,45635	9,05660	,990
		p8	23,99028	8,63944	,469
		p9	38,5777*	11,23894	,017
	p6	p1	-15,01071	9,21373	,952

		p2	-8,97045	7,96354	,996
		p3	-6,86944	6,98592	,998
		p4	-5,49167	6,98592	1,000
		p5	-15,15278	6,98592	,786
		p7	-3,69643	9,21373	1,000
		p8	8,83750	8,80402	,998
		p9	23,42500	11,36594	,831
	p7	p1	-11,31429	10,86792	,997
		p2	-5,27403	9,83040	1,000
		p3	-3,17302	9,05660	1,000
		p4	-1,79524	9,05660	1,000
		p5	-11,45635	9,05660	,990
		p6	3,69643	9,21373	1,000
		p8	12,53393	10,52282	,993
	p8	p9	27,12143	12,74376	,803
		p1	-23,84821	10,52282	,741
		p2	-17,80795	9,44748	,892
		p3	-15,70694	8,63944	,911
		p4	-14,32917	8,63944	,947
		p5	-23,99028	8,63944	,469
		p6	-8,83750	8,80402	,998
	p9	p7	-12,53393	10,52282	,993
		p9	14,58750	12,45076	,994
		p1	-38,43571*	12,74376	,021
		p2	-32,39545*	11,87134	,011
		p3	-30,29444*	11,23894	,032
		p4	-28,91667	11,23894	,580
p5		-38,5777*	11,23894	,017	
p6		-23,42500	11,36594	,831	
p7	-27,12143	12,74376	,803		
p8	-14,58750	12,45076	,994		

* % 5, ** % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 7, toplam vergi itibariyle ülke grupları arasındaki istatistiksel farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen Scheffe Testi sonuçlarını göstermektedir. Test sonuçlarına göre müdahaleci politikalara ilişkin en yüksek endeks değerine sahip 1'inci gruptaki ülkeler ile 9 nolu gruptaki ülkeler arasında % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Benzer şekilde 2, 3 ve 5'inci gruptaki ülkeler de 9 nolu gruptan istatistiksel olarak % 5 anlam düzeyinde farklılık göstermektedir. Bu kapsamda en düşük müdahaleci politikalara

sahip olan 9'uncu gruptaki ülkeler paternalistik politikaları nispeten daha fazla kullanan ülkelere göre daha farklı vergi sistemine sahiptirler.

Tablo 8. Toplam Vergi İçin Scheffe Testi Sonuçları

Grup İndeksi	Ülke Sayısı	Ortalama Değerler	
		1	2
p9	4	28,95	
p8	8	43,5375	43,5375
p6	16	52,375	52,375
p7	7	56,0714	56,0714
p4	18	57,8667	57,8667
p3	18	59,2444	59,2444
p2	11	61,3455	61,3455
p1	7		67,3857
p5	18		67,5278
Sig.		0,183	0,605

Bu hususu ülke gruplarının ortalama değerlerine yer veren Tablo 8 aracılığıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim müdahaleci politikaları benimseyen ülkelerde erdemsiz mallar üzerindeki toplam vergi yükü % 60'ın üzerindeyken, en düşük müdahaleci politikalara sahip 9 nolu ülke grubunda bu oran % 29'lara gerilemektedir. Paternalistik ülkelerde erdemsiz mallar üzerindeki vergi yükü diğer ülkelere göre daha fazladır.

Tablo 9. Fiyat İçerisindeki Vergi Payı Değişkenine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken		Ortalama Fark	Std. Hata	Anlam Düzeyi	
Vergi Payı	p1	p2	1,19377	9,49488	1,000
		p3	4,80675	8,74749	1,000
		p4	6,29175	8,74749	1,000
		p5	-1,10992	8,74749	1,000
		p6	12,86723	8,89926	,977
		p7	5,73000	10,49699	1,000
		p8	19,48786	10,16367	,882
		p9	32,07*	12,30881	,056
		p2	p1	-1,19377	9,49488
	p3		3,61298	7,51563	1,000

		p4	5,09798	7,51563	1,000
		p5	-2,30369	7,51563	1,000
		p6	11,67347	7,69173	,969
		p7	4,53623	9,49488	1,000
		p8	18,29409	9,12503	,852
		p9	30,881**	11,46616	,044
	p3	p1	-4,80675	8,74749	1,000
		p2	-3,61298	7,51563	1,000
		p4	1,48500	6,54602	1,000
		p5	-5,91667	6,54602	,999
		p6	8,06049	6,74749	,993
		p7	,92325	8,74749	1,000
		p8	14,68111	8,34457	,925
		p9	27,268*	10,85535	,062
	p4	p1	-6,29175	8,74749	1,000
		p2	-5,09798	7,51563	1,000
		p3	-1,48500	6,54602	1,000
		p5	-7,40167	6,54602	,995
		p6	6,57549	6,74749	,998
		p7	-,56175	8,74749	1,000
		p8	13,19611	8,34457	,960
		p9	25,78361	10,85535	,686
	p5	p1	1,10992	8,74749	1,000
		p2	2,30369	7,51563	1,000
		p3	5,91667	6,54602	,999
		p4	7,40167	6,54602	,995
		p6	13,97715	6,74749	,827
		p7	6,83992	8,74749	1,000
		p8	20,59778	8,34457	,637
		p9	33,185**	10,85535	,032
	p6	p1	-12,86723	8,89926	,977
		p2	-11,67347	7,69173	,969
		p3	-8,06049	6,74749	,993
		p4	-6,57549	6,74749	,998
		p5	-13,97715	6,74749	,827
		p7	-7,13723	8,89926	1,000
		p8	6,62063	8,50353	1,000
		p9	19,20813	10,97801	,928
	p7	p1	-5,73000	10,49699	1,000
		p2	-4,53623	9,49488	1,000
		p3	-,92325	8,74749	1,000
		p4	,56175	8,74749	1,000
		p5	-6,83992	8,74749	1,000
		p6	7,13723	8,89926	1,000
		p8	13,75786	10,16367	,985
		p9	26,34536	12,30881	,798
	p8	p1	-19,48786	10,16367	,882
		p2	-18,29409	9,12503	,852
		p3	-14,68111	8,34457	,925
		p4	-13,19611	8,34457	,960
		p5	-20,59778	8,34457	,637
		p6	-6,62063	8,50353	1,000
		p7	-13,75786	10,16367	,985
		p9	12,58750	12,02581	,997
	p9	p1	-32,075*	12,30881	,056
		p2	-30,881**	11,46616	,044
		p3	-27,268*	10,85535	,062

	p4	-25,78361	10,85535	,686
	p5	-33,1852**	10,85535	,032
	p6	-19,20813	10,97801	,928
	p7	-26,34536	12,30881	,798
	p8	-12,58750	12,02581	,997

* %10, ** % 5, *** % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 9, fiyat içerisindeki vergi payı itibariyle ülke grupları arasındaki istatistiksel farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen Scheffe Testi sonuçlarına yer vermektedir. Test sonuçlarına göre müdahaleci politikalara ilişkin en düşük endeks değerine sahip 9 nolu gruptaki ülkeler ile 1, 2, 3 ve 5 nolu gruptaki ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu sonuçlar bir önceki bulguları da destekler mahiyettedir. Buna göre müdahaleci araçlara sahip olan ülkeler daha çok vergi sistemi aracılığıyla erdemsiz malların kullanımını engellemeye çalışmaktadır. Bu bulgular Günah Vergilerinin uygulamada daha çok paternalist devletlerce kullanıldığı çıkarımının yapılmasına aracı olmaktadır.

Tablo 10. Fiyat İçerisindeki Vergi Payı Değişkenine İlişkin Scheffe Testi

Sonuçları

Grup İndeksi	Ülke Sayısı	Ortalama Değer
p9	4	18,4275
p8	8	31,015
p6	16	37,6356
p4	18	44,2111
p7	7	44,7729
p3	18	45,6961
p2	11	49,3091
p1	7	50,5029
p5	18	51,6128
Sig.		0,0214

Tablo 10'da yer alan Scheffe Testi sonuçlarına göre müdahaleci politikaların daha çok benimsendiği nispeten Paternalist araçları yoğun şekilde kullanan ülkelerde vergiler erdemsiz malların fiyatlarının yaklaşık olarak % 50'sini oluşturmaktayken, müdahaleciliği daha az ülke gruplarında ise bu oran düşmektedir. Hatta en az müdahaleci politikaların benimsendiği ülkelerde bu oran % 20'nin altına düşmektedir.

Tek yönlü varyans analizi ile elde edilen bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde müdahaleciliğin ve paternalizmin yoğun ve doğal karşılandığı ülkelerde kurallara uyum sürecinin de adeta doğal bir döngü halinde nispeten daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanında paternalist ve müdahaleci politikaları yoğun olarak kullanan ülkeler her alanda olduğu gibi vergisel enstrümanları da erdemsiz malların kullanımını önlemek için yaygın ve yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Tabii ki bu politikaların ne kadar etkin sonuçlar verdiğini tespit edebilme doğrultusunda sağlık, insani gelişmişlik ve erdemsiz mallardan vazgeçme oranı gibi istatistiklerin de referans alınması adeta zorunluluk arz etmektedir.

SONUÇ

Doğu kültürlerinin yanı sıra Türkiye’de de kendini gösteren paternalizm kavramı, paternalist devlet sıfatıyla kamu müdahaleleri ile toplumu korumayı hedef almaktadır. Bu bağlamda temelinde ebeveyn-çocuk ilişkisi yatan paternalizm literatürde birçok tanımı yapılmış ancak genel anlamıyla “Baba Şefkati” olarak adlandırılarak ülkemizde de yerini almıştır.

Devlet toplum sağlığını, huzurunu ve ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlüdür. Devletin insanları erdemsiz mal ve hizmetlerden koruması olarak ifade edilen paternalist devlet yapısı sosyal refah açısından önem arz etmektedir. Erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkol, sigara, uyuşturucu ve tütün ürünleri gibi mal ve hizmetler üretilmeleri ve tüketilmeleri halinde çevreye ya da kendilerine negatif dışsallık yayarlar. Paternalist devlet toplumu erdemsiz mallardan korumak adına mali ve mali olmayan bir takım kamu müdahalelerinde bulunmuştur. Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımını engellemek adına mali olmayan birçok çalışma yapıldığı gözlemlenmiştir.

Ülkemizde erdemsiz mallara yönelik yasaklamalar Osmanlıya dayanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde bilinen ilk yasaklar 17. yy ’da IV. Murad tarafından tütün, alkol ve kahvehaneleri yasaklaması olmuştur. Türkiye’de ise tütün kullanımı ile mücadele kapsamında ilk düzenleme 1996 yılında 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra 2002 yılında ise “Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu (TAPDK)” kurulmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye’de 2003 yılında 56. Dünya Sağlık Asamblesi tarafından kabul edilen Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 2004 yılında imzalanmıştır. 2008 de ise kapalı alanlarda sigara kullanımının yasaklanması ile “Tütün İhbar Hattı” kurulmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra Yeşilay tarafından da destek veren projeler öne sürülmüştür. Yeşilay’ın projesi olan “Yeşil Dedektör” mobil uygulaması ile kapalı alanlarda kullanılan sigara ihbarı dedektör ekranına düşerek denetlenmesi için ekip yönlendirmeleri yapılmaktadır.

Bu çalışmalar ile tütün kullanımının azaldığı gözlemlenmiştir. Sağlığa zararlı olan sigara ve alkol kullanımının önüne geçebilmek adına ise 171 Sigara Bırakma

Danışma Hattı ve Uyuşturucu İle Mücadele Danışma ve Destek Hattı kurulmuştur. Devlet tarafından ele alınan bu idari tedbirler ile önemli adımlar atılarak birçok proje hayata geçirilmiştir. Ülkemiz Dünya Sağlık Örgüt'üne 1949 tarihiyle üyeliğini devam ettirerek toplumun en yüksek sağlık düzeyine erişmelerini sağlamayı hedeflediğini yaptığı çalışmalarla ortaya koymuştur.

Mali olarak yapılan müdahalelerin başında ise vergiler gelmektedir. Vergiler, erdemsiz mallar üzerine ekstra maliyet yükü oluşturarak bu tür malların tüketiminin önüne geçmeyi hedeflemektedir. Literatürde günah vergileri olarak adlandırılan ve erdemsiz mallar üzerinden alınan bu vergiler önemli bir araç olmuştur. Günümüzde ise bu günah vergilerine örnek olarak özel tüketim vergisi gösterilmektedir. Türkiye'de bazı özel tüketim harcamalarını vergilendirmeyi amaçlayan 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 12.06.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Özel tüketim vergisinin III sayılı listede yer alan mal ve hizmetler günah vergisinin kapsamını oluşturmaktadır. III sayılı listenin A cetvelinde alkollü içecekleri kapsarken, B cetveli; tütün ve tütün ürünlerini kapsamaktadır. Bu erdemsiz malların vergilendirilmesi ile negatif dışsallık azaltılmak hedeflenmiştir. Türkiye 1996 yılından günümüze kadar çıkarmış olduğu kanunlar, erdemsiz mallara yönelik uluslararası yaptığı antlaşmalarla tütün ve alkol kullanımı ile mücadele kapsamında önemli ilerlemeler sağlamıştır.

Tezin ampirik analiz kısmında erdemsiz mal olarak nitelendirilen sigara ve tütün ürünlerine karşı devletlerin izledikleri politikalar esas alınarak paternalistik politikalar izleyen hükümetlere ilişkin bir endeks geliştirilmiştir. Bu indeks esas alınarak ülkeler gruplandırılarak vergiler, sigara kullanım sıklığı ve müdahaleci politikalara uyum başlıklarında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Kullanılan veriler dünya sağlık örgütünün veri bankasından derlenmiştir. 107 ülke örneklem dahiline alınmıştır.

Sonrasında ise devlet müdahale endeksi ile türetilen ülke grupları referans alınarak söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla sigara kullanımı, izlenen politikalara vatandaşların uyumu ve bir müdahale aracı olarak vergisel araçların kullanımı itibariyle ülke grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi yardımıyla irdelenmiştir.

Yapılan ampirik analiz sonucuna bakacak olursak kamu müdahaleleri endeksi grupları arasında sadece uyum, toplam vergi ve fiyat içi vergi payı değişkenleri itibariyle anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin farklı gelişmişlik seviyelerinden hareketle yola çıktığımızda bu üç değişkenin paternalistik politikalar karşısında farklılık sergilediğini söyleyebiliriz. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu inceleyebilmek için çoklu analiz olan Post-Hoc testi kullanılmıştır. Ele aldığımız indekse 107 ülkenin müdahalecilik boyutları incelenmiş ve 94,93 oran ile Türkiye ve Panama en yüksek müdahale düzeyine sahip ülke olurken 44,93 oran ile Liberya ve Cabo Verde ise en düşük müdahaleci ülke sınıfında yer almaktadır.

Analiz sonucunda yapılan yasal düzenlemeler ile ülkelerin uyum düzeyinin pozitif yönlü olduğu öne çıkmıştır. Erdemsiz malların kullanımına yönelik yapılan devlet müdahaleleri ile vatandaşların davranışlarındaki uyum ve tutumlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. En yüksek müdahaleci politikaların uygulandığı ülkelerde uyum değeri 10 üzerinden 8,09 iken en düşük müdahaleci politikalar uygulayan ülkelerde ise 0,63 olduğu gözlemlenmiştir. Böylelikle yapılan analizde devlet tarafından yapılan kamu müdahaleleri vatandaşlar üzerinde olumlu etki bırakarak sağlığa zararlı olan mal ve hizmetlerin kullanımının nispeten azalttığı söylenebilir.

Anlamlı farklılık yaratan bir diğer değişken olan toplam vergi yükünü ele alacak olursak müdahalecilik düzeyi yüksek olan ülkelerde erdemsiz malların üzerinden alınan vergilerin yüksek olduğu gözlenmektedir. Fiyat içi vergi payında da sonuçlar önceki bulguları desteklemektedir. Erdemsiz malların kullanımını engellemeye çalışan ülkelerde yani müdahaleci devletlerde vergi sistemi aracılığıyla bu süreç yönetilmektedir. Sonuç olarak araştırma sürecinde geliştirdiğimiz indeks ele alınarak elde edilen bulgular, paternalist araçları kullanan ülkelerin erdemsiz malların kullanımını engellediğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Akdağ, Y. (2012), Sağlık Harcamalarının Hayatın Kalitesine Yaptığı Etkinin Ölçülmesi: Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 11.

Akdoğan, A. D. (2011), Türkiye’de Devletin Doğal Tekeller Alanındaki Düzenleyici Rolü, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, ss.13- 23.

Akdoğan, A. D. (2009), Kamu Maliyesi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 13. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Akgül, A. ve Kaptı, A. (2010), Türkiye’nin Uyuşturucu ile Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi, Yerelden Küresele Sınır Aşan Suçlar.

Aktan, C.C. (1994), Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme, Doğu Mat., Ankara.

Aktan, C. C. (2006), Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisinin Rasyoneli, Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası, Ed: Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, İstiklal Y. Vural, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Aldoğan, E.U., Demir, İ. B., Özatkan, Y. ve Uğurluoğlu, Ö. (2017), Sağlık Çalışanlarının Paternalistik Liderlik Algılarını Etkileyen Etmenler, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 19 (32):1-7.

Armağan, R. (2003), "Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 9, ss.159-178, Kütahya.

Arslan, T., Başpınar, N.ve Yazgan, M. (2017), Akşam 10’dan Sonra Alkollü İçki Satış Yasağının Ekonomi Üzerine Etkisi, Adnan Menderes Üniversitesi Aydın İktisat Fakültesi , Ekonomi ve Finans, Lisans Seminer Ödevi, s. 10.

Avcı, O. ve Demirci, Z. (2017), Türkiye’de Günah Vergisi Olarak ÖTV ||| Sayılı Listenin İncelenmesi, Maliye Araştırmaları 1, ss.47-53.

Aycan, Z. (2001), Paternalizm: Yönetim ve liderlik anlayışına ilişkin üç görgül çalışma. Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(1):1-31.

Aycan, Z. (2006), Paternalism towards conceptual refinement and operationalization. U. Kim, K. Yang, K. Hwang (Ed.). Indigenous and Cultural Psychology, 445-466. USA: Springer Science.

Aytaç, D. ve Kılıç, S. (2015), Mpower Politikalarının Genç Sigara Kullanıcılarının Sigara İçme İsteği Üzerindeki Etki Düzeyi Farklılıklarının Nörogörüntüleme Teknikleriyle Analiz Edilmesine Dair Deneysel Bir Çalışma, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı:29, ss. 3-6.

Bal, H. (2014), Pozitif Özgürlük'ün Zorunlu Paternalizmi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/1, p.63-75.

Batırel, O.F. (1990), Kamu Maliyesi Teorisine Giriş, Marmara Uni. Yayınları, No:492, İstanbul.

Bilgin, S. ve Orkunoğlu, I. F. (2010), Fiskal ve Ekstrafiskal Amaçlar Bağlamında 1970'lerden Günümüze Çevre Vergileri, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12/1, ss.77-108.

Black, P. & Mohamed, A. (2006), "Sin Taxes and Poor Households: Unanticipated Effects", South African Journal of Economics, Vol. 74 (1), pp. 131-136.

Bozdoğan, D., Buyrukoğlu, S. ve Köktaş, M. A. (2016), Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3), ss. 17-18.

Börekçi, D. Y. (2009), "Paternalist Leadership Style's Evolution in E-Culture", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 38/2: 103-109.

Buyrukoğlu, S. ve Öz, E. (2012), Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması, TİSK Akademi, Sayı:14.

Bülbül, D. (2013), "Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Finansman Yöntemi: Günah Vergileri", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı. 294, Mart, ss.166-170.

Carruthers, B. (2016), "The Semantics of Sin Tax: Politics, Morality, and Fiscal Imposition", *Fordham Law Review*, Vol. 84 (6), pp. 2565-2582.

Coase, R. H. (1960), "The Problem of Social Cost", *Journal of Law and Economics*, (3), ss. 1-44.

Çalışkan, N. (2015), *Ulusal Kültürün Örgüt Kültürü ve Paternalist Liderlik Algısı Üzerindeki Etkisi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 64.

Çalışkan, N. ve Özkoç, A. G. (2016), *Örgütlerde Paternalist Liderlik Algısına Etki Eden Ulusal Kültür Boyutlarının Belirlenmesi*, *Journal of Yaşar University*, 11/44, ss. 240-250.

Çelikay, F. (2009), *Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı Açısından Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Etkinliği ve Geleceği*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 153.

Çelikay, F. (2014), *Türkiye’de Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, ss. 26-27.

Çelikkaya, A. (2011), *Bazı Ürünlerden (Alkollü içecekler - Madeni Yağlar ve Tütün Mamulleri) Alınan Özel Tüketim Vergisinin Ülke Bazında Karşılaştırmalı Analizi*, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), ss. 49-64.

Değirmendereli, A. (2002), *Mali Yükümlülüklerin Çevresel Amaçlar İçin Kullanılması ve Ekolojik Vergi Reformu*, Doktora Tezi, 9 Eylül Üniversitesi, İzmir, s. 84.

Devrim, F. (1995), *Kamu Maliyesine Giriş*, REM Ltd., Ankara.

Dinler, Z. (2000), *Mikro Ekonomi*, Bursa: Ekin Kitabevi, s. 464.

Doehring, K. (2002). *Genel Devlet Kuramı*. (Çev. A. Mumcu). İstanbul: İnkılap Yayınevi, s. 18.

Doğan, U. (2003), “Özel Tüketim Vergisi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı. 174, Mart, ss. 19-32.

Durdu, Z. (2009), Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Sayı 22, ss. 37-38.

Ekinci, F. ve Turan, D. (2013), Alkopop Vergilerinin Gençlerin Alkol Tüketimi Üzerine Etkileri ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, ss. 111-120.

Engin, İ. ve Şahin, S. (2017), Maliye ve Vergi Hukuku Ders Notları, 4. Baskı, Umuttepe Yayınları, İstanbul.

Erben, G. S. (2004). “Toplumsal Kültür Aile Kültürü Etkileşimi Bağlamında Paternalizm Boyutuyla İşletme Kültürü: Türkiye Örneği”, 1. Aile İşletmeleri Kongresi Bildirileri, (Ed.: Koçel, T.), İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, ss. 345-356.

Feinberg, Joel. (1971), Legal Paternalism. Canadian Journal Of Philosophy, Volume 1, Number 1, ss. 105-125.

Gözler, K. (2007), Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Yayınevi.

Gözler, K. (2011). Devletin Genel Teorisi. (3. baskı). Bursa: Ekin Basımevi, s. 6.

Hayrulloğlu, B. (2015), Türkiye’de Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkilerde Özel Tüketim Vergisinin Başarısı, Journal of Life Economics (JLE), Cilt:2, Sayı:2, ss. 89-111.

Hershey, P. T. (1985), A Definition For Paternalism. The Journal Of Medicine and Philosophy, ss. 171-182.

Heywood A. (2009), Siyasi İdeolojiler, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnanç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Ankara: Adres Yayınları.

Hindriks J. , Myles G. D. (2006), Intermediate Public Economics, The MIT Pres, Cambridge, London.

Hyman, David N. (1999), "Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy", Fort Worth: Dryden Press, s. 146.

Işık, A. (1997), Sağlık Ekonomisi: Finansmanı ve Ekonometrik Bir Analiz Çevresi(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kapani, M. (1983), Politika Bilimine Giriş, Ankara, 3. baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 18.

Kargı, V. ve Yüksel, C. (2010), Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri, Maliye Dergisi, 159, ss. 183-202.

Kaya, N. Y. ve Bozkır, M. (2002), "Özel Tüketim Vergisi ve Gelişim Süreci", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı. 166, Temmuz, ss. 1-88.

Kesbiç, C. Y., Baldemir, E. ve İnci M. (2010), "Dışsallıkların Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve İçselleştirilmesine İlişkin Teorik Yaklaşımlar-Çözüm Önerileri: Yatağan Termik Santrali Analizi", Balıkesir: Küresel Kriz Sonrasında Ekonominin Yeniden Yapılanması Sempozyumu. 27-29 Mayıs, ss. 123-138.

Kirmanoglu, H. (2007), Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Yayınevi, İstanbul, s.161.

Korkmaz, G. ve Şimşek, Ç. (2017), Sigara Bağımlılığına Yönelik Müdahaleler, G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN, Sayı:3 (Ek Sayı), ss.14-23.

Köksal, O. (2011), Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:15, ss.101-122.

Kömürcüler, E. ve Uğur, A. (2015), Türkiye'de Sigara'nın Vergilendirilmesinin Etkinliği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:20, ss.327-346.

Lee, H., S. (2001), "Paternalist Human Resource Practices: Their Emergence and Characteristics", Journal of Economic Issues, 35/4: 841-869.

Lorenzi, P. (2004), "Sin Taxes", Society, Vol. 41 (3), pp. 41-65.

Lorenzi, P., Zhang, J. Q. ve Friedmann, R. (2010), Lookingfor Sin in AlltheWrongPlaces: An EmpiricalInvestigation of theAffluenzaConstruct, Journal of Behavioral&Applied Management, 11(3), ss. 232-248.

Machiavelli, N. (2011), Hükümdar. (Çev: N. Adabağ). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ss. 3-5.

Mitchell, C. N. (1990), Drug Solution: Regulating Drugs According to Principles of Efficiency. Carleton University Press, s. 277.

Nadaroğlu, H. (1998), Kamu Maliyesi Teorisi, 10. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Nath, S. K. (1973), A Perspective of Welfare Economics, Great Britain: Macmillan, s. 44.

Özdemir, E. (2006), Çevre Sorunlarının Ekonomik Niteliği Bağlamında Dışsallıkların Ortadan Kaldırılması (Orman Kaynaklarının Dışsal Faydalarının İçselleştirilmesi),Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.47.

Parlakay, O., Yavuz, A. (2016), “Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 57 Eylül – Ekim, ss. 210-220.

Pehlivan, M. (2010), Küresel Kamu Malları ve Finansmanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Programı, Yüksek Lisans Tezi, ss. 9-21.

Pellegrini, E., K. ve Scandura, T., A. (2006), “Leader-Member Exchange, Paternalism and Delegation in the Turkish Business Culture: An Empirical Investigation”, Journal of International Business Studies, 37: 264-279.

Sandalcı, U. ve Sandalcı, İ. (2018), Türkiye’de Günah Vergileri Kapsamında Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Etkinliği, Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, cilt 4, sayı 4, s.2.

Savaşçı, Y.(2013), Paternalizm Gerçekten Paternalist mi? , Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, s.17.

Sayaner, K. Ve Teyyare, E. (2017), Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, c.8, sayı 15, s.435.

Sennett, Richard. (2011), Otorite, Çev. Kamil Durand. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, s.60. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı).

Sönmez, S. (1987), Kamu Ekonomisi Teorisi, Teori Yayınları, Ankara.

Stiglitz, J. (1994), Kamu Kesimi Ekonomisi, Cev: Ömer Faruk Batirel, İstanbul. Şencan, Y.C. (2007), İslamiyet Öncesi Türk Devlet Geleneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, s. 35.

Taylar, Y. (2010), “Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12 (Özel Sayı), ss: 435-467.

Turan, D. & Yurdakul, A. (2009), “Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt: 1 (2), ss.1-13.

Türkkan E. (2013), Paternalist Devlet Anlayışı ve Rekabet Kültürü, Rekabet Forumu, 78, s. 24.

Uğur, A., Akdemir, E.ve Gürsel, E. (2010), Sigara ve Alkol Üzerindeki Dolaylı Vergilerin Sağlık Harcamaları Üzerindeki Etkisi, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1.

Yaman, T. (2011), Yöneticilerin paternalist (babacan) lider davranışlarının çalışanların örgütsel özdeşleşmelerine, iş performanslarına ve işten ayrılma niyetlerine etkisi: özel sektörde uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.

Yeşiltaş, M. (2013), Paternalist Liderliğin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisinde Dağıtım Adaletinin Aracılık Rolü, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5/4, ss. 50-70.

Yıldırım, U. (2004), Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar, Mehmet, C. Marın, Uğur Yıldırım (ed.), Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar,-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler-, İstanbul, Beta Basın Yayım, 1. Baskı, ss. 9-204.

Yüksel, C. (2006), Dışsalılıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 59.

Weale, Albert. (1974), Paternalism and Social Policy, Journal of Social Policy,7, 2, ss. 157-172.

<https://www.stratejikanaliz.com/devlet-nedir/>, 15.12.2019.

slideplayer.biz.tr, 15.12.2019.

EKLER

EK 1. İndeks İçin Kullanılan Sorular

Genel Politikalar	Tütün tehlikeleri hakkında uyarı
	Tütün karşıtı kitle iletişim kampanyaları
	Tütün reklamı, tanıtımı ve sponsorluğu yasaklarının güçlendirilmesi
	Tütün vergilerini artırmak
Yasaklar	Ulusal sigara içme yasağı: Sigara İçilmeyen SAYISI
	Ulusal sigara içme yasağı: Tedavi Merkezleri
	Ulusal sigara içme yasağı: İş Merkezleri
	Ulusal sigara içme yasağı: İş Merkezlerinin Sahipleri
	National smoking ban: Dedicated Funds For Enforcement
	Ulusal sigara içme yasağı: Vatandaş Şikayetler Ve İncelemeler
	Uluslararası sigara yasakları - yetki var
	Sağlıklı Bakım Tesislerinde Ulusal Sigara içme yasağı
	Eğitim Merkezleri
	Üniversiteler
	Hükümet Daireleri
	Kapalı Alanlar
	Restoranlar
	Gece Kulüpleri
Kamu Ulaşımı	
Tedavi	Nikotin replasman tedavisi - yasal olarak satılan
	Nikotin replasman tedavisi - maliyet kapsamı
	Bupropion - yasal olarak satıldı
	Bupropion - Maliyet kapsamı
	Varenicline - yasal olarak satılan
Uyarı	Kanun, sağlık uyarılarının tütün paketlerinde görünmesini zorunlu kılmaktadır
	Sigara paketleri üzerinde sağlık uyarısı bulunuyor mu?
	Sigara paketlemesine ilişkin sağlık uyarıları, tütün kullanımının sağlık üzerindeki zararlı etkilerini tarif ediyor mu?
	Yasa, sigara paketlemesinde yazı tipi stilini, yazı tipi boyutunu ve sağlık uyarılarının rengini zorunlu mu?
	Sigara paketiyle ilgili sağlık uyarıları dönüyor mu?
	Sigara paketlemesine ilişkin sağlık uyarıları ülkenin ana dilinde mi yazıyor?
	Sigara paketlemesindeki sağlık uyarıları fotoğraf veya grafik içeriyor mu?
	Sigara paketlemesinde sağlık uyarıları, paketin ana ekran alanlarının en üstüne yerleştirilmelidir.
	Sigara ambalajı üzerindeki sağlık uyarıları, tütün endüstrisinin sorumluluğunu ortadan kaldırmakta veya azaltmaktadır.
	Sigara paketleme yasalarına ilişkin sağlık uyarıları, yurt içinde ithal edilen ve vergisiz satış için üretilen ürünlere uygulanır
Sigara ambalajı üzerindeki sağlık uyarıları, vergi damgaları gibi gerekli işaretler dahil olmak üzere hiçbir şekilde gizlenmemelidir.	
Sigara paketleme yasalarına ilişkin sağlık uyarıları, ihlaller için para cezası gerektiriyor veya getiriyor	
Pazarlama	Sigara paketlemesinde aldatıcı hükümleri yasaklama
	Sigara ambalajı ve etiketlemesi yasak yanıltıcı terimler ve tanımlayıcıların yerine geçen renkler veya rakamlar dahil olmak üzere figüratif veya diğer işaretleri kullanmamalıdır.
	Sigara paketlemesi ve etiketlemesi tatları gösteren tanımlayıcıları kullanmamalıdır
	Sigara paketlemesi ve etiketlemesi, bir markanın veya markanın bir parçası olarak kullanıldığında da dahil olmak üzere emisyon verimleri (katran nikotini ve karbon monoksit gibi) hakkında nicel bilgiler göstermelidir.
	Sigara paketlemesi ve etiketlemesi, ilgili bileşenler ve emisyonlar hakkında nitel bilgileri göstermelidir.
	Sigara paketleme ve etiketleme 1t son kullanma tarihlerini göstermelidir
	Sigarayı bırakma satır numarası sigara ambalajında veya etiketlemede görünmelidir

	Düz sigara paketlenmesi zorunludur (yani logo renk markalarının kullanılması veya standart bir renk ve yazı tipinde gösterilen ürün adları ve ürün adları dışındaki ambalajlar üzerinde tanıtım bilgilerinin kullanılması yasaktır),
Reklam Yasağı	Reklam yasağı: Ulusal TV ve radio
	Reklam yasağı: Uluslararası TV ve radyo (uydu dahil)
	Reklam yasağı: Yerel dergi ve gazeteler
	Reklam yasağı: Uluslararası dergi ve gazeteler
	Reklam yasağı: Reklam panoları ve dış mekan reklamcılığı
	Reklam yasağı: Satış noktası
	Reklam yasağı: İnternet
	Postada veya başka yollarla tütün ürünlerinin serbest dağıtımını yasaklamak
	Promosyon indirimleri yasağı
	1n-tütün ürünlerine ve tütün marka isimleriyle tanımlanan hizmetlere yasaklama
Tütün ürünlerinde kullanılan 1n-tütün ürünlerinin marka adını yasaklayın	
TV ve / veya filmlerde tütün markalarının görünmesini yasaklayın (ürün yerleştirme)	
Yönetmel	Tütün kontrolünde devlet hedefleri var
	Ulusal tütün kontrolü ajansı var

